

The logo for the Assembly Supportive Newsletter, featuring the letters 'ASJ' in a stylized, blue, serif font.

A s s e m b l y S u p p o

Newsletter

Temmuz 2003, No 07

The logo for the OSCE Mission in Kosovo, consisting of the letters 'osce' in a blue, sans-serif font, with 'Mission in Kosovo' written in a smaller font below it.

t i v e

Cover page

New

Temmuz 2003, No 07

Editörden

Bu parlamento yılının sonu ve yaz tatili yaklaşıyor. Bundan dolayı Meclis Başkanlığı üç üyesinin –Meclis Başkanı Daci de dahil olmak üzere – bu yıl ne gibi başarıların kaydedildiğiyle ilgili bir değerlendirme yapmalarını rica ettik. ABD Dairesi Başkanı Büyükelçi Harnish olduğu gibi UNMIK adına Simon Haselock ve Kosovo “İnsan Hakları ve Özgürlükleri Korunma Konseyi” STÖ temsilcileri büyük bir memnuniyetle kendi düşüncelerini bildirdiler. Dış ülkelerden Kosova’yı ziyaret eden parlamenterler de kendi görüşlerini açıkladılar.

Yeni ASI Bülteni, Meclis’te geçen hareketli iki aylık bir süre hakkında bilgi vermektedir. Meclisin yasal çalışması hakkındaki bilgileri olduğu gibi Meclis’i destekleyen çeşitli destek etkinlikleri ve siyasi tartışmaları bulacaksınız. Bu yıl süresi içerisinde Meclis kendi çalışmalarını daha iyi bir şekilde örgütlemeye başarmış olması yüzünden Meclise yapılan destek etkinlikleri, özellikle çeşitli kanun tasarılarının hazırlanmasında Komisyonlara yardım edilmesinde siyasi bakımından daha fazla yönlendirilmiş bulunmaktadır.

Yasama çalışmaları yüksek kalitedeydi. Çok sayıda ekonomik ve tarım kanunları kabul edilmişken, sosyal yasaların çıkartılması için ihtiyaç artmaktadır. Sayın Daci’nin de söyleşide belirttiği gibi, sosyal çalkantıların artması ihtimalleri artış göstermektedir. Aynı zamanda, çok değerli olan diğer konular siyasi tartışmayı gölgelendirmektedir: Kosova’nın uluslararası toplantılarına katılımı, Belgrad da dahil olmak üzere tüm komşular ile diyalogun kurulması.

Son 12 ay içerisinde politik sahneye bakılırsa, Kosova Meclisi’nin Kosova’daki siyasi tartışmanın merkezi olduğunu söylenebilir. Demokrasinin işlediği ortamlarda ise durum böyledir.

Franklin De Vrieze,
AGİT Demokratikleşme Bölümü
Meclis Destek Girişimi Koordinatörü.

Kosova Meclisi Başkanlığı

Nexhat Daci,
Kosova Demokratik Birliği (LDK), Meclis Başkanı

Fatmir Sejdiu,
Kosova Demokratik Birliği (LDK)

Hydajet Hyseni,
Kosova Demokratik Partisi (PDK)

Xhavit Haliti,
Kosova Demokratik Partisi (PDK)

Oliver Ivanovic,
Geri Dönüş Koalisyonu (KP)

Gojko Savic,
Geri Dönüş Koalisyonu (KP)

Nafiye Gas,
Diğer Topluluklar

Bajram Kosumi,
Kosova Geleceği İttifakı (AAK)

Kosova'da yeni fikirler zamanı

Friedrich Naumann Vakfı ve ASI'nin daveti üzere, 2003 yılı Mayıs ayı sonlarında, Sayın Rainer Stinner, Kosova'yı ziyaret etti . Alman Bundestag'ının bu üyesi, Meclisin Bütçe Komisyonu , Ticaret ve Endüstri Komisyonu ve Maliye ve Ekonomi Komisyonu ve birkaç bakanlıktaki meslekdaşları yanı sıra Avrupa Birliği (EU) –sütunu temsilcileri ve GSÖT Steiner'le görüştü. Devamda, kendisinin bazı önerileri ve sonuçlarını getiriyoruz.

Rainer Stinner, Alman Bundestagı üyesi

Kosova'da iki şeyi hemen farketmek mümkündür: in-şaat edilen çok sayıda yeni evler; uluslararası yardımın başarılı olduğunu doğ-rulamaktadır. Fakat Priştine'de görevli olan ulus-lararası gözlemci ve danış-manların sayısı o kadar kabarı ki, Kosova'daki ens-titütlere yetkilerin şimdiye kadar aktarılmasında başa-rının pek bir başarının kaydedildiğini söylemek gerçekten de büyük bir soru işareti altınadır.

UNMIK ile yerel yetkililer arasında son aylarda de-ğişik görüşler düzeyi oldukça artmıştır. "Statüden önce Standardlar"-ın mekanik olarak tekrarlanması daha ne kadar süre üstün gelecektir? Kosovalı siyasetçiler, uluslararası gözlemciler ve Belgrad'taki birçok siyaset-çi, Kosova statüsü ile ilgili yeni yolların ve çözümlerin bulunması gerektiğini bili-yorlar. Avrupa Birliği ile daha yakın ilişkiler veya belki de üye olma, galiba çok sayıda siyasetçinin nihayi hedefi haline almış-tır.

Artık açık savaşların olma-dığına göre, Batı Avru-padaki çok sayıda Avrupalı,

yörede barışın hakim oldu-ğunu ve Güney - Doğu Avrupa'da durumun şimdi sakinleştiğini tahmin ediy-orlar. Çok sayıda sorunlar henüz çözümlenmediğine göre bu barış hala kalıcı değildir. Tüm yörede görü-len sorunlar birbirine ben-zer. Bu durum karşısında Avrupa'nın bu yörede daha aktif bir rol üstlenmesi Avrupa açısından en hayır-lıdır. Bu yörenin Avrupa'nın kalbinin bir parçası olduğu ve onun Avrupa'ya düştüğü şüphesi yoktur. Bu yüzden bu yöreyi geliştirmek amacıyla Avrupa çok para harcamakta ve tüm bölgenin gelecekte AB ile uyum sağlaması için standardları geliştirmesi hedeflemektedir. Diğer yan-dan ayan olması gereken şey şudur ki, kendi ülkelerinde yöresel ve etnik sorunları çözmeyen ve komşuları ile sorunları olan ekonomik ve sosyal bakı-mdan stabil olmayan ülkele-rin üye olarak davet edilmesi, Avrupa Birliği ve onun yurttaşlarının çıkar-ından değildir. Avrupa iyi komşular topluluğu olmalı ve kendi sıralarına yeni üyeler olarak sadece iyi

komşuları davat etmelidir. Kosova'daki ekonomik du-rum en önemli bir konudur. Öyle ki onun ekonomik bakımından iyileşmesi belirtileri henüz yok. Kosova'da çok sayıda yeni evler çok güzel ve etkili görünüyor, ama bu ser-mayenin tüketime yatırıl-dığına örnektir. Kapitalin önemli bir bölümü dışalima için harcanmaktadır, çünkü inşaat malzemelerinin çoğu dışardan gelmektedir. Verim-li yatırımların olmadığı açıktır. Herkes uluslararası yatırımlara bakmaktadır. Oysa uluslararası serma-yeyi çekmek amacıyla, Ko-sova'nın kendine güven-diğini kanıtlaması gerekir. Sermayenin tüketimden yatırımlara yeniden yö-nlendirilmesi bu yönde iyi bir gösterge olabilirdi. Bu, sadece uluslararası toplu-luğun görevi olmamalıdır. Kosova yetkilileri, küçük ve orta çaplı işletmelerin yaratılmasını destekleyen bir ekonomik siyaset uygu-lamalıdır. Dışalım için uygulanan yüksek güm-rük vergileri gündeme getirilmelidir, çünkü bu fir-maların üretime geçme-sinden önce taksaların alın-

ması suretiyle zaten kıt olan döner sermayenin daha da azalması anlamına gelmektedir. Etkili ve başa-rılı bir bankacılık sisteminin oluşturulması her ekono-mik gelişme için çok öne-mlidir. Bu durumda ulus-lararası danışmanlar ve gözlemcilerin rolü ve sayısı yeniden gözden geçiril-melidir. Kosova Meclisi dışında olan uluslararası danışmanların desteğiyle yazılan yeni kanunların parlamentodan geçmesi ve aynı bu kanunların UNMIK tarafından reddedilmesi gerçekten de tuhaf bir şey. Bu durumun düzenlen-

mesinde AB daha aktif bir rol oynayabilir. Aslında Kosova'daki bu sorunların çözümlenmesi, Avrupa'nın kendi sahasında sorunları çözmesi için politik yeter-liliğine bir örnek olabilirdi. Böyle bir düşünce ve fikrin gerçekleşmesini, UNMIK'in "EUMIK"-e dönüşmesi sem-bolik olarak gösterebilirdi. Daha başka sözlerle, AB sadece BMÖ'nün bir sütun için değil, tüm süreç için sorumluluğu üstlenmelidir. Makedonya'da çok daha küçük bir derecede yapıldığı gibi, KFOR'un Avrupa aske-ri ile değiştirilmesi de düşü-nülebilir. Avrupa hemen hemen tüm siyasi gruplar ve partilerin ümidi ve öz-lemi olduğu için, AB, yöre-nin adım adım Avrupa integrasyonuna doğru yol almasında rehberlik yap-malıdır. Bu uzun süreli perspektif aynı zamanda var olan etnik ve yöresel çatışmaların ortadan kaldı-rılmasına yardım etmeli-dir.

Kosova' da yeni fikirler zamanıdır. Yeni GSÖT 'nin seçimi Kosova'nın gelişme-sindeki yeni safhanın baş-langıç noktası olarak akil-lica kullanılmalıdır.

“Hedeflerimizi gerçekleştirmemize yardım edecek yol haritasına ihtiyacımız var.”

Kosova Meclisi Başkanı Prof. Nexhat Daci ile söyleşi

Söyleşi Sven Lindholm ve Franklin De Vrieze tarafından yapıldı.

Bu parlamento yılının sonunda elde ettiğiniz başarılar ve karşılaştığınız sorunlar hakkında ne söylemek isterdiniz?

Şunu söylemek isterdim ki özellikle başlangıçta kolay değildi. Değişik partileri ve etnik grupları bir araya getirmek oldukça zordu. Ama bu sorunların üstesinden gelmeye başladık. Başkanlıkta söz iken onlar çok kooperatif, tüm sorunları tartışmak için çok açıktı. Düşünceme göre Geri Dönüş Koalisyonu’nu (KP) hatta övebilirim.

Önemli yasal sorulara ilişkin Meclis çalışmalarını yönetmesi konusunda Başkanlık Kurulu’nu nasıl değerlendirirdiniz?

Düşünceme göre Başkanlık Kurulu çok iyi bir şekilde çalıştı. Bazan Meclis üyeleri tarafından önerilen girişimler yeteri kadar içerikli değildi. Fakat Başkanlık Kurulu onları benimseyip ileride tartışılması amacıyla gündem sırasında yer almasını olanaklaştırdı. Bu arada genel kurulu toplantılarında yürütülen iyi çalışmalar, görüşmelerin dost bir havada geçmesine yol açmıştı.

Geçen yıl süresince Meclis, örgütlenme ve siyasi itiraz-

larla karşı karşıya gelmişti. Pratik ve örgütlenme itirazlarının genelde ortadan kaldırılmasına rağmen, hala çok sayıda siyasi itirazlar vardır: bir veya fazla oturuma katılmayarak KP, PDK ve AAK’ın boykotları. Meclis Başkanı olarak bu siyasi çatışmaları nasıl değerlendiriyorsunuz?

Teknik konular söz konusu olduğu zaman, haklısınız, Meclis kendi işini yapmaktadır. Siyasi sorunlar söz konusu iken, onların görüşülmesinde Meclis demokratik bir şekilde hareket etmeye başladı. PDK geliyor ve gidiyor. Geri Dönüş Koalisyonu biraz problematik çünkü onlar Kosova’daki Sırpların yaşamlarını düzeltmek ve iletirmek için hiç bir konkre öneride bulunmadılar. Kanun tasarılarının Belgrad kanunları-

yla uyumlu olmadığını gerçeğe göstererek, onlar, genel kurulu toplantılarından ayrılıyorlardı. Başkanlıkta bizim BM protektoratı (manda yönetimi) olduğumuzu açıklamaya çalıştık, ve Anayasal Çerçeve’ye göre bu itirazı göz önünde bulundurmaya mecbur değiliz. Ama düşünceme göre Geri Dönüş Koalisyonu’nun bizimle Parlamentoda çalışmasına yardım etmemiz için daha fazla yapmalıyız. Bu yönde bazı olumlu işaretler var. Özel tartışmalarda onlar sorunlar hakkında konuşmak için hazır olduklarını söylüyorlar. Bu beni mutlu ediyor, çünkü ben ve Başkanlık Kurulu Kosova kettalarını ilgilendiren tüm konular için çok açıkız.

Gelecek yıl seçimler yapılacaktır ve bu sizin Mecliste daha çok siyasi tartışma duyacağınız demektir. Bu tartışmalar ne çeşit olabilir ve Başkanlık Kurulu nasıl davranmalıdır?

Kurtuluşun dört yıl sonra değişik parlamento grupları ve değişik etnik gruplarının tepkileri konusunda bazı değişimler beklenebilir. Azınlıkların parlamentoda çok soru sormalarını bekliyorum ve biz onları dik-

katle dinlemeye hazırız. Geri Dönüş Koalisyonu’nun, Sırbistan ile bağların sürdürülmesi yanı sıra Kosova’da gerçek yaşam ile ilgili sorunlar hakkında herhalde daha fazla görüşmelerin yapılmasında ısrar edecektir. Düşünceme göre azınlıklar ve küçük Arnavut siyasi grupları, enstitülerde daha fazla yerlere sahip olmak isteyeceklerdir - ki bu demokrasinin hakim olduğu yerlerde normaldir. En büyük siyasi partileri memnun edecek çözümleri de bulmamız gerekecektir. LDK ilk ulusal seçimlerde çok zarar görmüştü, ama bunu ilk ulusal seçimler ve politik durum gerktirmişti. Tümünün beraber olacağı ve sorunları paylaşacakları daha küçük siyasi gruplara daha fazla yer verilmesi bence isabetli ve iyi bir şeydi.

Oylar için yarışmakta olan üç önemli Kosova Arnavut Partisi -LDK, PD, AAK arasındaki tartışmalar hakkında ne düşünüyorsunuz?

Uluslararası topluluk, kapalı oylama listelerinde ısrar ederse, böyle bir durum partilerin siyasi liderlerini güçlendirecek ama demokratik sürece zarar verecektir. Şimdilik Meclis üyeleri nor-

mal parlamenter çalışmalarından çok parti liderlerine daha fazla bağlıdır. Seçmen kitlelerimiz yok; üyeler seçmenleri ile karşılıklı bilgi değiş tokuşunda bulunmuyorlar. Gereğinden fazla güce sahip olan Parti liderleri, demokrasi için iyi bir işaret değildir. Yapılan tartışmalarda, PDK ve AAK açık listeler için ısrar etmektedirler. LDK ise bu kararda ikircimli. Ama siz, “Demokrasinin bir bölümünü alırım, beğenmediğim bölümünü ise istemiyorum.” diyemezsiniz. Kosova Başkanı da doğrudan doğruya açık oylama seçilmelidir. Bu sürecin hangi tarafının iyi, hangisinin ise kötü olduğunu görmemiz gerekir ve ondan sonra onları bir araya getirerek Kosova için en iyi olan çözümü bulmalıyız.

Şimdi daha sıcak bir konuya - yetkilerin aktarımına geçiyoruz. BM daha çok yetkinin aktarılacağını söylüyor, siz ve Meclis ise çok şeyin verildiğini ve ellerinizin bağlı olduğunu söylüyorsunuz. Meclis çalışmalarına bunun yansımaları nedir?

Analitik ve siyasi bakımdan doğru ve dürüst olmak istersek, her iki tarafın GÖE

ve UNMIK'in büyük yanlışlar yaptığını söylememiz gerekir. Anayasal Çerçeve'ye göre görevlerin ve sorumlulukların bir kısmı, Geçici Özyönetim Enstitülerinin (GÖE) çalışmaya başladığı daha ilk günlerde aktarılmalıydı. Bir yıl içerisinde hiçbir şey olagelmedi. Yanlışımız neydi? Bu sorumlulukları üstlenmek için gerçek bir yolu bulmadık, çünkü herhalde biz UNMIK ile daha iyi bir ortaklık bulamadık. İkinci zayıflığımız; biz savaştan on yıl önce uluslararası topluluğun gelmesini istedik ve yalvardık ve biz belgelere, kurallara göre onlara gereğinden daha fazla saygı göstermemiz gerektiğini hissettik. Tam dört yıldan sonra durum nedir? İlk iki yıl içerisinde Kosova'da büyük bir ilerleme kaydedildi. 2002 yılında bu ilerleme azalmaya başladı. Bu düşünüş bu yıl da devam ederse ekonominin canlanması ve iş yerlerinin açılmasında başarısız oluruz; bu ise Kosova'da sosyal çalkantılara neden olacak ve siyasi durumu kötüleştirecektir. Hedeflerimizi gerçekleştirmeye yardım edecek bir rota ya ihtiyacımız var. Bu yerel enstitülerin UNMIK ile işbirliğini güçlendirecektir. Kosova'da normal yaşama götürecektir hukuk, güvenlik ve ekonomi alanında kanunlara henüz ulaşamadık. Düşünceme

göre şimdi bu rotanın belirlenmesi için en iyi zamandır. Bu ise, siyasi durumu istikrara kavuşturacak ve yaşamı kolaylaştıracaktır.

Önerdiğiniz gibi bir rota belirleneceğe kadar yetkiler devredilecek, bunun sonucu Meclise daha çok iş düşecektir. İster doğrudan doğruya Başkanlık Kurulu'nda ister de komisyonlar aracılığıyla bu artan işler stratejisini geliştirmeye başladınız mı?

Meclis çalışmalarının nasıl hızlandırılması gerektiğiyle gerçek formülü bulduğuma inanıyorum. Başkanlık Kurulu önerimi kabul etti ve ben sorunun nerede olduğunu görmek için komisyon liderleriyle sık sık görüşüyorum. Öyle ki düşünceme göre komisyonlar, Başkanlık Kurulu ve genel kurulu toplantıları, Parlamento görevlerini yerine getirmek için hazırdırlar.

Sizin iki rolünüz var, Meclis Başkanı ve LDK Başkanlığı üyesi. Bu ayrı rolü nasıl örgütleyorsunuz ve onları dengede tutmaya başarabiliyorsunuz?

Bu kolay bir iş değildir. Daha ilk günlerinden beri ben LDK üyesiyim. Her zaman LDK içinde yapıcı bir muhalefetteydim. Ben profesyonel bir kişi olarak yaşam ile siyaset hakkında liberal görüşlere sahip biri

5 Haziran 2003 tarihinde AB Dışişleri ve Güvenlik Yüksek Politik Görevlisi Javier Solana Kosova Meclisi Başkanı Profesör Daci ile Meclis genel kurulu toplantısından önce görüştü. Sayın Solana Thessaloniki'de düzenlenecek olan AB Zirvesinden önce Balkanları ziyaret etti.

olarak kimliğimi muhafaza etmeye çalıştım. Partinin tutucu ihtiyaçlarına değil, LDK'nın programına saygı gösterdim. Düşünceme göre ben partinin içinde relatif olarak bağımsızdım ama hiçbir zaman partiye karşı çalışmadım. O zamanlarda bu bana yardım etti ve şimdi de yardım ediyor. Düşünceme göre Meclis Başkanı ülkenin gerçeklerine karşı daha objektif olmalı; parti ihtiyaçlarına değil seçmenlerin ihtiyaçlarına, insanların ihtiyaçlarına öncelik vermelidir. Bu durum bazen benim için bazı iç sorunlara neden olmaktadır. Ama ben her zaman stratejimin pahasını ödemeye hazırım.

Bu eleştiriyi ne diyorsunuz? İnsanlar sizin LDK üyesi olarak hareket ettiğinizi ve siz "Partime karşı eleştirel bir şekilde davranmaktayım, ama ben Kosova için çalışmaktayım." diyorsunuz.

Bu yolda yürümeye devam edeceğim, hatta LDK'daki radikaller de benim görüşümü anlamaya ve desteklemeye başladılar. Çünkü Kosova'yı Avrupa ve Kuzey Atlantik entegrasyonuna götürecektir tek yol, bu yoldur. Kosova medyasına çıkıp tüm azınlıkların eşit haklara sahip olmaları, çocukların ve benim sahip olduğum haklara sahip olmaları gerektiğiyle ilgili konuşmalar yapmamda

sorunların yok. Başkanların küçük olmalarına rağmen onlar vardır ve her gün gözükmektedir. Meclisteki çalışmalara bakarsanız ve prosedürler kurallarını incelerseniz, onların uluslararası prosedürlerle bütünlüklü olarak uyumlu olduklarını göreceksinizdir.

Priştine- Belgrad görüşmeleri hakkında çok konuşuldu. Sırbistan Parlamentosu Başkanıyla görüşmek için hazır mısınız?

Tabii ki evet. Küçüklük kompleksine kapılmamalıyız. Komşu ya da dünya parlamentolarının herhangi bir başkanıyla görüşebilirim. İnsanlarla görüşüp tartışma ülkenizin ihtiyaçlarının belirlenmesinin tek yoludur.

Meclis'teki son gelişmeler

Son iki ay içerisinde Kosova Meclisi yoğun bir tempoyla görüşme seansları gerçekleştirmiş, girişimlerde bulunmuş, kararlar almış ve Kosova toplumu için çok önemli olan yasaları onaylamıştır. Devamda, 2003 yılı Nisan ayı ortalarından Haziran ayı ortalarına kadarki dönemde cereyan eden gelişmelerin özetini getiriyoruz.

Franklin De Vriete

Seçim yasalarının görüşülmesi

24 Nisan tarihli Meclisi Genel Kurulu oturumunda Kosova Demokratik Birliği'nin (LDK) girişimi onaylandı. Sözü edilen girişim seçim yasasının Kosova Meclisi tarafından kabul edilmesini öngörmektedir. Geri Dönüş Koalisyonu (KP), böyle bir yasanın Kosova Meclisi'nde onaylanmasının, Kosova'daki etnik topluluklar arasında parçalanmalara yol açacağına işaret etti. Yetkilerini gasp ettiği gerekçesiyle, UNMIK, böyle bir kararın alınmasına karşı geldi. Çünkü seçimlerle ilgili yetkiler, BMÖ GK 1244 No'lu Rezolüsyonu ile, kesin bir şekilde UNMIK'e verilmiştir. AGIT ise bundan böyle de Seçimler Çalışma Grubu'na (SÇG) destek sunarak, bu organın seçim işlerini başarılı bir şekilde sürdürmesine yardımcı olacaktır. Tarafsız sonuçlar hazırlanarak GSÖT'e danışmalar teklif edilecektir. SÇG, kendi çalışmalarını normal bir şekilde devam ettirmektedir.

Nihai sonuç hakkında Moratorium önerisi

Kosova'nın nihai statüsü hakkında bir moratorium hakkında PDK Başkanı Haşim Taçi'nin önerisi hakkında Nisan ayı içerisinde yoğun tartışmalar sürdürüldü. Sayın Taçi'nin bu önerisi Kosova'daki en önemli irtibat büroları ve UNMIK tarafından desteklenirken, nerede ise Kosova'daki mevcut bütün Arnavut politik partileri tarafından eleştirilmiştir. LDK, AAK ve diğer partiler gerçekçi olmadığı bahanesiyle bu öneriyi red-

detiller ve onun Kosova'nın bağımsızlığını tehlikeye düşürebileceğini ileri sürdüler. Sırpların KP grup lideri Dragişa Kirostoviç bu öneriyi desteklerken, bu grubun eski liderlerinden Bayan Rada Traykoviç bu öneriyi "çok tehlikeli" olarak nitelendirdi. 18 Nisan tarihinde PDK Genel Kurulu moratorium ile ilgili bir deklarasyonda şunlara işaret ediyordu: "Kosova sorununun çözüme kavuşması için belli bir zaman süresinin belirlenmesi için PDK arayış içindedir". Aynı zamanda "Anayasal Çerçeve-

ne'nin değişmesi için pro-sedürün Meclis ve Hükümet tarafından başlatılmasını" da önermektedir.

Onaylanan Yasa Sarıların Düzeltilmesi

GSÖT S.Mihael Ştayner, 15 Nisan 2003 tarihinde Kosova Meclisi Başkanı Prof Necat Daci'ye gönderdiği mektupta, daha önceleri Kosova Meclisi tarafından kabul edilen dört yasa tasarıları üzerinde düzeltmelerin yapılmasını istedi. Bu değişiklikler sayesinde sözü geçen yasalarda MBÇ GK 1244 No'lu Rezolüsyonu ve Anayasal Çerçeve ile uyumlu olmaları ve bundan sonra da imzalanıp ilan edilmelerinin gereğine işaret ediliyordu. Sözü geçen yasalar şunlardı: Telekomünikasyon Yasa Tasarısı, Dış Ticarete ait Yasa Tasarısı, Kamu Finans ve Sorumlulukların İşletmeciliği Yasa Tasarısı ve Yüksek Okullara ait Yasa Tasarısı. Bu değişikliklerin yapılması için son tarih 30 Nisan'dı (KGO Enformatif Bülteni'nin geçen sayısını bak). Bu işi yapacak fonksiyonel komisyonların

toplanıp çalışmalara başlatıldığı için UNMIK'in istemlerinin yerine getirilmesi için Prf Daci'nin önerisi üzere GSÖT Sayın Ştayner bu tarihin 12 Mayıs'a kadar uzamasıyla uzlaştı.

8 Mayıs tarihinde Kosova Meclisi'nin düzenlenen genel kurulu toplantısında UNMIK'in önerdiği düzeltmeler hakkında fonksiyonel relevant komisyonların sonuçları kabul edildi. İlk iki yasa söz konusu iken UNMIK'in tüm istemlerine göre davranılmıştır. Kamu Finansların İşletmeciliği Yasa ile ilgili öneriler kısmen olarak kabul edilmiştir. Mitroviça'daki fakültenin tanınması konusunda bir uzlaşma formülü sağlanmadığı için Yüksek Eğitime ait Yasa Tasarısı genel kurulun bu oturumunda hiç gündeme alınmadı. Bunun devamı olarak, Meclis oturumunda düzeltmeler yapılan dış ticaret ve telekomünikasyona ait yasalar GSÖT tarafından imzalandı. Geri kalan iki yasa da (yüksek öğretim ve kamu finansların işletmeciliği yasaları) GSÖT tarafından sayısını bak) önce UNMIK Yasal Meseleler Ofisi

11 Nisan 2003 tarihinde PDK Başkanı Hasim Taçi Kosova'nın nihai statüsü ile ilgili moratoryum önerisi hakkında GSÖT Michael Steiner ile fikir değiş tokuşunda bulundu .

tarafından önerilen düzeltmeler ilave edildi.

Yasaların imzalanıp ilan edilmemesi yüzünden UNMIK ile Kosova Meclisi arasında sürtüşmeler devam ederken, ilerde Yüksek Eğitimle ilgili Yasa üzerinde ilerde yapılacak değişimler, özellikle Kosova Eğitim Bakanlığı onun tamamen olarak uygulanmasını temin etmelidirler.

Suç Yasalarının gözden geçirilmesi

GSÖT Sayın Ştayner, geçici suç düzenlemesi ve geçici suç düzenlemeleri prosedürü hakkında tasarıları görüşmek ve onlar hakkında görüş bildirmeleri için Kosova enstitülerine gönderdi. Bu yasa tasarıları GSÖT yetkisinde olup UNMIK Yönetmeliği'ne göre Ştayner tarafından imzalanıp yürürlüğe girmesine rağmen, Sayın Ştayner, bu önemli yasal girişimler hakkında Kosova enstitülerinin de tamamen kapsanmalarını istemektedir. (KGE Basın Bülteni'nin geçen sayısına bak).

Kosova Meclisi'nin 8 Mayıs tarihli genel kurulu oturumunda Mahkeme Konuları, Yasama ve Anayasal Çerçeve Komisyonu'nun sonuçları görüşüldü. Komisyon'un Başkan Yardımcısı S. Kol Berişa (LDK)

bu yasa tasarılarının iyi hazırlandığını belirtti, Komisyon ise birkaç önerisini sundu. KP koalisyon grubu adına konuşan S. Dragişa Krstoviç bu yasaları BMÖ GK 1244 No'lu Rezolüsyon'un çiğnenmesi olarak nitelendirdi ve bununla Sırbistan ve Kara Dağ toprak bütünlüğünün çiğnendiğini vurguladı. Konuyla ilgili yapılan yoğun tartışmalardan sonra küçük çaplı bazı teknik değişiklikler yapıldı.

15 ve 22 Mayıs tarihli toplantılarda tüm yargıç ve savcı adayları, bir aday hariç, oylanarak kabul edildi. Mahkeme Konuları,

Yasama ve Anayasal Çerçeve Komisyonu da Kosova Mahkeme ve Yargıç Konseyi önerilerinden sonra böyle bir tutum almıştı.

Özgürlük Savaşı Rezolüsyonu Onaylandı

15 Mayıs tarihli Meclis genel kurulu toplantısında "Kosova Halkının Özgürlük ve Bağımsızlığı için Kurtuluş Savaşı" adlı bir Rezolüsyon onayladı. AAK ve PDK partilerinin girişimi ile kurtuluş savaş değerlerine ait bir Rezolüsyonun çıkarılması fikri ortaya atılmıştı.

Kültür, Gençlik ve Spor Bakanı Sayın Behçet Braysori ve Tarım, Ormancılık ve Köy Gelisimi Bakanı Sayın Goran Bogdanoviç Meclis genel kurulu toplantısına katıldı. Mayıs 2003 tarihi süresinde Meclis, Tarım Bakanlığı tarafından tasarlanmış olan kilitel yasaı kabul etti.

Kosova'daki Arnavut politik partiler arasında ve aynı zamanda Kosova Meclisi'ne bu konuda Mart ayının başından itibaren yoğun tartışmalar sürdü-rülmüştü (İnformatif Bültenimizin geçen sayısına bak). Rezolüsyonda kullanılan uslub ve dil hakkında LDK ile varılan anlaşmada, silahlı çatışmaları UÇK'nın yönettiği belirtilirken, barışçıl direnişin ise LDK tarafından yönetildiği vurgulanmaktaydı. Rezoüsyon metninin devamında şöyle denilmektedir: "Kosova'nın özgürlüğü ve bağımsızlığı için yürütülen politik ve

silahlı savaş [...] politik görüşleri, dini inanışları, entik kökeni ve ırk farkı pmaksızın, tüm yurttaşlar için özgür, demokratik ve modern bir toplumun temellerini atmıştır". Rezolüson metninde "özgürlük savaşçılarının pozisyonlarının düzeltilmesi" konusunun, çıkarılacak olan bir yasayla düzenlemesi için Hükümete çağrı yapılmaktadır.

Hemen ardından GSÖT yayınladığı bir bildiriye "aynı ve Güvenlik Konseyi 1244 No'lu Rezolüsyonu ve Anayasal Çerçeve'de ileri sürülen uzlaşma havası aleyhinde" olduğu gerekçesiyle rezolüsyon kınanmaktaydı. Meclis'te onaylanan bu belgeden hareket edilerek, ilerdeki dönemde uluslar arası düzeyde düzenlenecek olan üç toplantının evsahipleri - Brüksel, NATO Konseyi; Brüksel, İstikrar Paktı Parlamenteler Konferansı ve Ohri, AB/NATO/AGİT'in İstikrar Paktı Yöresel Konferansı'na, Kosova enstitülerinden temsilcilerin bu toplantılara katılmalarına artık ihtiyaç kalmadığını beyan etmişlerdi.

Meclis'teki KP Grup Başkanı Dragişa Krstoviç, sözü edilen Rezolüsyon'la evlerini terkeden Sırların tek-

ABD Ofisinden mesaj

Reno L. Harnish III, Misyon Başkanı, ABD Ofisi Priştine

ASI bülteni editörlerinin ABD ofisine, Kosova Merkezi Meclisi'nin önemli çalışmalarının izlenmesi fırsatını sağladıkları için mutluyum. Geçen yıl içerisinde, bu geçici özyönetimsel enstitü gelişerek Kosova toplumunun şekillendirilmesini yapabilen bir yasama organına işlevini üstlenmiştir. Parlamento üyeleri son on iki ay içerisinde bazı önemli sorunlara değinmişlerdir. Yasama Meclisinde Kosova insanlarına hizmet etmek için seçilmiş olan siyasetçiler olarak siz, büyük bir külfeti üstlendiniz. Bu zaman içerisinde işiniz ve çalışmalarınız kolay değil. Ama ileriye doğru yürümeyi ve temsil ettiğiniz insanların yaşamlarını iyileştirmek için anlaşmalara varmaya başardınız. Bundan dolayı sizi kutlansın.

Kosova ve uluslararası topluluğun en önemli ödevleri arasında Kosova'da yaşamakta olan insanların yaşamlarının iyileştirilmesi doğrultusunda sosyal refahı artırmanın genişletilmesidir. Meclis üyeleri Kosova'nın gerçek sorunlarıyla göğüs göğüse gelip savaştılar. Ürün verici çalışmalarınıza teşekkür ederek, emekliliğe değin kanun olduğu gibi

edütim kanunu da GSÖT onayına sunuldu. Geçenlerde, Çalışma Bakanlığı, sosyal hizmetler alanındaki boşlukların doldurulması amacıyla Sosyal Yardıma değin yeni Kanun Tasarısını tanıttı. Tabii ki bu kanunun bazı hükümleri hakkında değişik ve zıt fikirler olabilir, ama biz tüm partilerin karşılıklı işbirliği ve saygı esasından hareket ederek,

Kosova'da yaşam kalitesinin düzeltilmesi gereğiyle bu ve diğer yasaları çıkarıp başarıya ulaşacaklarına inanıyoruz.

ABD Ofisi olarak bizler, Kosova ekonomisinin daha başarılı bir şekilde fonksiyon etmesi yönünde yolların bulunması için sürekli uğraşındayız. Siz yerli işadamları ve ünlü yatırımcı-

ların ününü açmak ve güçlüklerin ortadan kaldırılmasını sağlayacak yasaların çıkarılması için savaşın başını çekmekteyiz. Taşınmaz mülk haklarına değin yeni kanunlar, dış ticaret, telekomünikasyon, çalışma müfettişliği, likidasyon - tasfiye ve iflas olduğu gibi, çevre korunumu ve yörenin ekonomik bakımından yeniden canlandırılmasını sağlayacak yasaların çıkarılması esas çalışmalarınızı oluşturmaktadır. Resmi belgelere erişim ve diğeri de uzamsal planlama olmak üzere daha birkaç önemli kanun tasarısı üstünde de çalışmalarınızı sürdürüyorsunuz.

Bu az gelişmiş yörede ekonominin düzene sokulması işlevinde olacak yasaları bir an önce çıkarmak yönünde Meclis üyeleri olarak ısrarla durmanızı destekliyoruz, bu yolda devam etmenizi cesaretlendiriyoruz. Katma Değer Vergisi gibi önemli vergilerin çıkarılmasında çalışmalısınız. İş çevrelerinin ve yatırımcıların kendi işlerini açma süreçlerinin politikadan arındırılması ve işlerin kurulması için gerekli evrak ve muamelelerin basitleştirilmesi ve hızlandırılmasını sağlamalısınız.

Bu önlemler güvenli, istikrarlı ve mutlu bir multi-etnik toplumunun inşası için doğru yoldaki amacın gerçekleştirilmesi ve Kosova'nın AB ile birleşmesi yolunda Kosova'yı gerçek bir yola götürecektir bir uzun yoldur.

Kosova gibi, Meclis de kritik ve bir önemli bir kavşakta bulunmaktadır. İlerideki yıllarda bu enstitünün daha da geliştirilmesi doğrultusunda gerçek bir sorumluluğu üstlenmek için tüm üyeler birleşmelidirler. Uygulanacak bütçe projelerini saptamak ve Meclis binası içinde çalışma mekanlarının genişlenmesi imkanlarını araştırmak ve onun enfrastüktürü geliştirme sorumluluğu size düşmektedir. İlk önce gelişme öncelliği olan alanları belirlemek amacıyla ve sizin eylemsel bütçenizde önerilen gelişmeler elde etmeniz için Parlamento üyelerinin yerel sekreterlikle sıkı olarak çalışacağını ümit ediyorum. İdarenin başarılı bir şekilde yürütülmesi ilk sırada kendi kendinize yardım etmeniz gerekir. Gelişen bilgi teknolojisi enfrastüktürü ve modern tercüme ve doğrudan doğruya çeviri hizmetleri, tüm Parlamento üyelerinin Meclis çalışma-

larına katılmaları kapasitesini geliştirecektir.

Gelecek yıl Kosova'da ne kadar daha iyi bir multi - etnik toplumu inşa etmek için zamanınızın büyük bir bölümünü ayırmanızı bekliyorum. Sizin Kanada, İsveç, Belçika veya diğer bir multi etnik modeli seçmek için mahali düzeyde bir konsensus sağlayarak Geçici Özyönetim Enstitüsü, Kosova'da yaşayan tüm yurttaşlara kamu hizmetleri temin etmelidir. Kosova'da yaşayan tüm ulusal azınlıkların kendi ana dillerinde eğitim görmeleri ve idareye katılmaları için imkanları sağlayacak böyle bir politik yaklaşımın final şeklini alması gerekir.

Son altı ay içerisinde Meclis, politik açıdan gayet çetrefil olan birkaç konuyu ele almıştı. Bu fenomen değişik noktaların gündemden geçmesiyle gerginliği tırmandırarak, sadece Geçici Özyönetim Enstitüsünün ulusal azınlıkların bütünleşmesi ile ilgili hedefinden uzaklaşmaması ve dış ülkelerde Kosova'nın imajına leke düşürmekten başka bir şeye yaramaz. Hedeflerinize varmanız için daha değişik yollar da vardır. Özellikle Kosova'nın bağımsızlığına ilişkin rezolüsyonun onaylanması için çok fazla enerji harcamanıza rağmen, bu rezolüsyonun herhangi bir yasal

etkisi olmayacaktır. Tabii ki bağımsızlık sorunu uluslararası topluluğunun daha doğrusu BM Güvenlik Konseyi'nin 1244 No'lu Rezolüsyonu sayesinde bu konu dondurulmuş bir vaziyettir ve uluslar arası faktörlerin değerlendirildiği zaman görüşülmeye alınacaktır.

Kosova'nın seçilmiş temsilcileri olarak gerçek konular üzere gerçek tartışmaları yürütmeniz doğrultusunda enerjinizi sarfetmenizi önerirdim. Kilitli konularla ilgili demokratik süreçlere daha fazla açılın; bu alanda değişimleri yapmak için gücünüz vardır. Meclis çerçevesinde açık tartışmaları destekleyin. Yasalardaki önemli noktalar hakkında Parti ve bireylerin fakir çarpışmalarında bulunacaklarını anlamak mümkündür. Nihayetinde görüşme eksikliği her yasa organının bir zayıflığıdır. Kanunları koyan millet meclisi karşılıklı saygı ruhu içerisinde ilkeleri ve fikirleri çarpıştırarak siyaset dengesini bulmalıdır. Demokratik süreçlerden ibarettir. Ve bu herşeyden çok Kosovalıların olduğu gibi uluslararası topluluğunun de Meclisi - özyönetim açısından meşru, bağımsız ve iyi düşünülmüş bir enstitü olarak görmelerine yardımcı olacaktır.

7. sayfanın devamı

rar Kosova'ya geri dönmelerinin "istenmediği" ve ortak bir yaşam mümkün olmadığı bir belirtisi olarak nitelendirdi. Rezolüsyonla ilgili oylama yapılmazdan az önce, KP üyeleri, bunu protesto ederek toplantıyı terk ettiler. PDK Parlamento Grubu Başkanı Arsim Bayramiye göre ise, sözü edilen Rezolüsyon, Kosova'daki Arnavut partileri arasında diyalogun kurulmasına yardım ettiğini beyan etti.

PDK - KP arasında Diyalogun Kurulması Öneriliyor

Kosova'daki etnik topluluklar arasında ilişkilerin düzelmesi ereğiyle PDK Başkanı Haşim Taçi'nin KP üyeleriyle diyalogun başlatılması önerisi yerli basın da büyük yankılara yol açtı. 9 Mayıs tarihinde KP'ye gayri resmi bir bildirin sunulduğu tahmin edilirken, PDK kaynakları Kosova Meclisi'nde bulunan ve böyle bir girişimle uzlaşan tüm politik partilere 12 Mayıs tarihinde resmi bir yazı gönderildiğini bildiriyorlardı. Böyle bir girişimi ilkbahışta kabul eden KP yetkilileri, Meclis'te sözü geçen rezolü-

syonun onaylanması sonucu katılımlarını iptal ettiler.

Üç Sırp Sivilin Öldürülmesi Kınandı

Üç haziran tarihinde yaşlı bir Sırp çifti ve oğullarının Obiliç'teki evlerinde hunharca öldürülmeleri sonucu, etnik uzlaşma ve geriye dönüş süreci ağır bir darbe aldı. Kurbanların gizlenmesi ereğiyle daha sonra onların evleri kundaklanmıştı.

GSÖT ve Başbakan Bayram Reçepi olay yerini ziyaret etti ve her ikisi de bu olayı çok sert bir şekilde kınadı. Kosova Başkanı, Hükümet Başkanı, Meclis Başkanı ve büyük politik partilerin tüm liderleri bu öldürme olayını kınadılar. Bunun dışında Kosova Arnavutlarının politik liderleri ve basın bu suçun yıkıcı sonuçları hakkında kendi tedirginliklerini ifade ettiler. Arnavut politik liderler ve basın bu katliamın Kosova'nın uluslar arası planına imicine olumsuz yansıyacağını ifade ederlerken, özellikle 5 Haziran tarihinde AB Dış İşleri ve Güvenlik Siyaseti Yüksek Temsilcisi Haviyer Solana'nın yapaçağı ziyaret önüne denk gelmesine işaret ettiler. Kosova Sırp topluluğu ve Sırp siyasetçilerin yayınla-

dıkları bildirilerinde, Kosova Sırplarının geri dönmelerinde güvensizliğin hakim olduğuna işaret edilirken ve böyle bir gelişmenin yurtlarından uzaklaşma konumunda olan bireylerin geri dönmelerine de negatif bir şekilde yansıdığını vurguladılar. Öldürülen kişiler için protesto eden KP temsilcileri 5 Haziran tarihli Kosova Meclisi genel kurulu toplantısını terk ettiler.

Yasalar Kabul Ediliyor

Son iki ay içerisinde Meclis birkaç yasa kabul etti. Birkaç yasa ikinci kez görüşüldükten sonra belirlenen tarihte onaylandılar. Süreleri olmayan yasalar ise ilk celsede onaylandılar, ancak Haziran ayı ortalarına doğru Melis Komisyonları'nda şu yasalar görüşülmektedir: Arşivlere ait Yasa (17/04), Gayri-Menkul Vergiler Yasası (17/04), Çiftçi Kooperatifleri Yasası (15/05), Yollara ait Yasa (29/05), Gübrelere ait Yasa (22/05), Resmi Belgelere Erişim Yasası, Kosova Nüfusu ve Aile Birliklerinin Kayıtları Yasası, Kosova Kamu Savcılık Yasası, Gayrimenkul Değerlerin Kayıtlanması Hakkına ait Yasa'nın Değişme ve Tamamlanmasına ait Yasa.

“YASALARI HAZIRLAYACAK PERSONELE YETERİNCE İLGI GÖSTERMEDİK”

Kosova Başkanlık Kurulu (AAK- Aleanca per Ardhmerin e Kosoves) Kosova Geleceği İttifakı partisi üyesi, Kosova Meclisi ve bu partiye ait Parlamento grubu çalışmalarını değerlendirdi

Konuşmayı gerçekleştiren: Shpresa Mulliqi

Sayın Kosumu, Kosova'da ilk çok partili parlamentonun kurulmasından bu yana bir yıldan fazla bir dönem geçti. Şimdiye kadar neler elde edildi? Herhangi bir yasa onaylandı mı?

Şimdiye kadar 20 yasa kabul ettik, ondan fazla diğer yasa ise onaylanma sürecindedir. Bir yılını dolduran bir meclis için bu sayı az değildir. Fakat çalışma koşullarını da gözönünde bulundurmalıyız. Sözel görüşmelerimiz için çalışma ofisleri olmadığı için oturacak yerleri yok. Onlar çoğu zaman Parlamento'nun büfesinde buluşmak zorunda kalıyorlar. Bu yüzden, şimdiye kadar elde edilen başarılar inkar edilemez. Demek ki böyle şartlarda dahi Meclis kendi görevlerini yerine getirmiştir. Bunu bir başarı olarak da nitelendirebiliriz. Diğer yandan ülkemizin yasama sistemine ihtiyacı var. Hayatımızın birçok alanını yasal çerçevelere sokmak için, bugüne kadar yaptığımızdan daha çok, yeni yasalar çıkarmalıyız. Kosova'da öyle denilen uygulanabilir yasalar geçerlidir. Oysa, bu yasaların 20 yıl

önce çıkarılmış yasalar olması, yurttaşlarda bunalım yaratmaktadır.

Yabancılar olduğu gibi yerliler de, daha fazla sayıda yasaların çıkmaması için Kosova Meclisi Başkanlık Kurulu'nu suçlamaktalar. Daha fazla sayıda yasanın onaylanması yönünde herhangi bir engel veya mazeret var mı?

İlk önce yasa tasarılarının “hazırlanmasına” değinelim. Mecliste hiç bir sürgüde onaylanması bekleyen tek bir yasa yoktur. Dahası, Parlamento'ya ulaşan yasaları, ivedi bir süreçle işleme koyarak bir veya iki hafta içinde onları kabul ediyoruz. İşin püf noktası yasa tasarılarının hazırlanamayışlarıdır. Kosova Başbakanlığı, Meclis, UNMIK ve Özel Temsilci gibi diğer uluslar arası enstitüler dahil olmak üzere, yasa tasarılarını hazırlayak personelin temin edilmesi yönünde gerekenleri yapmışlardır.

İkinci mesele ise yasaların imzalanmayıp kamulaştırılmasının ertelenmesi sorunudur. Kosova Meclisi'nden onaylanan yasalar GSÖT'ye

imzalanmaya gitmektedir. Fakat son zamanlarda Özel Temsilci şartlı olarak diyebilirsek bir acayip tavır sergileyerek onları büyük bir gecikmeyle ilan etmektedir veya onlara hiç izin vermemektedir. Bunun sonucu olarak Meclis ve Özel Temsilci arasında sürekli bir sürtüşme sezilmektedir.

Son zamanlarda bu konularda benim uzlaşmadığım bazı kompromisler yapılmıştır. Meclis'te bir kere onaylanan yasanın tekrar görüşülmek üzere Meclis'e sunulması ile ben uzlaşmam. Sadece bir prosedür mevcuttur ve ben bu prosedüre saygının gösterilmesinden yanayım. Fakat GSÖT bu konuda ayak direterek bir kere Meclis'te görüşülen yasaların tekrar görüşülmesinde ısrar etmişti. Sözel görüşmelerde Meclis tarafından onaylanan dört yasa tekrar görüşüldü. Böyle bir şeye hiç bir ülkede ve demokratik dünyanın hiç bir parlamentosunda rastlamamız mümkün değildir.

Uluslar arası administrasyonda görevli ve aynı zamanda demokratik

parlamentar sistemlerde tecrübe sahibi ve pragmatik olan bu personelin sizin haksız veya kabul edilemez olarak nitelendirdiğiniz bu tür davranışlarda bulunmalarının nedenleri sizce ne olabilir?

Kosova'da bulunan uluslar arası faktörlerin çoğu, UNMIK dahil olmak üzere gereken prosedürlere saygı göstermiyorlar. Böyle bir şey politik nedenler yüzünden yapılmaktadır. Böylelikle davranışın sonucu olarak politik sürecin obstakülüne dönüşmesi ve bulanık suda avlamak için ortam sağlanmaktadır. Bazı Sırp siyasetçileri, Kosova'nın statüsünün ne kadar daha bileşik olmasının Sırp'ların ve Sırbistan'ın lehine gelişeceğine inanmaktalar. Galiba böyle bir durum UNMIK'teki bazı görevlilerin Kosova konusunda böyle davranmalarına yol açmaktadır ve onlar imkanların elverdiği kadar Kosova'daki durumun daha da bulanık olması için elinden geleni yapmaktalar. Kosova'nın geleceğinin bulandırılması, bu sürecin ileriye doğru gitmesini engelleyen faktörlerin başında bulun-

maktadır. Böyle bir şey ileriye doğru vizyonların eksikliğine ve yatırımların engellenmesine yol açmaktadır. Bu, aynı zamanda sıradan insanların da Kosova'da kendi gelecekleri için daha fazla çaba sarfetmeleri yönünde morallemeye olumsuz yansımaktadır. Dört yıl sonra kapitalizmin kaderinin ne olacağını bilmediğim bir durumda bu ülkeye kendi kapitalimi nasıl yatırabilirim ki? UNMIK'in bir bölümü Kosova'nın politik ilerlemesi ve demokrasiye şart koşarak, bir ulusal azınlığın (Sırp azınlığının) politik taleplerini favorize etmektedir.

Daha önceleri reaksiyonunuzu ifade ederken, parlamentoda Savaş Değerlerine ait Rezolüsyon'un onaylanmasına yanıt olarak, Mayıs ayı süresince uluslar arası düzeyde düzenlenen üç karşılaşmaya Kosova enstitülerinin katılmama kararını alan UNMIK'i mi kasıtlı mı yaptınız?

Söz burada iken dah ilik başta bu rezolüsyonun Meclis oluşumundaki

milletve-killerin çoğu tarafından desteklendiği belirtilmelidir. İkinci, rezolüsyonun ele aldığı konu geçmişle ilgilidir ve özel yetkiler kapsamına düşmez. Elbette ki Ştayner bizim tarihimizi kendi yetkisi kapsamına almamıştır. Üçüncüsü, bundan önce de Ştayner Kosova Meclisi rezolüsyonlarını istop etmek için çaba harcamıştır. Rezolüsyon sadece bir kere onaylanır; ondan sonra ise bütün dünya ayağa kalksa değerinden hiç bir şey kaybetmez. Kosova milletvekilleri ve verdikleri oylarla bu parlamentonun oluşmasına yardım eden seçmenler için bu Rezolüsyon geçerlidir ve ilerde de öyle kalacaktır. Onun içeriğiyle Ştayner uzlaşmayabilir, onu geçersiz ilan edebilir, ancak Kosova Meclisi için bu belge daima geçerli olacaktır.

Rezolüsyon metnin son bölümünde yer alan şu ifade en çok toz kaldırmıştır: "Savaş, Kosova'nın özgürlüğü ve bağımsızlığı için yürütülmüştür". Aslında doğrusu da buydu. Sırp rejimi tarafından tükenmek olan Kosova vatandaşlarına yardım sunmak ereğiyle NATO Kosova'ya girmişti. Fakat Kosovalı Arnavutlar sadece son bir buçuk yıl içerisinde değil, yüzyıllardan beri savaşmıştır. Yürütülen savaş ve dökülen kan, bağımsız Kosova devletinin temelini oluşturmaktadır. Bir enstitüyü cezaya çarptırman kolay değildir; özellikle Kosova seçmenin hür oylarıyla oluşturulan Kosova Meclisi gibi bir enstitü söz konusu ise. Ştayner'in aldığı karar, acele alınmış ve demokratik olmayan bir karardır.

Kosova'dan ekonomik ve politik açıdan kat kat daha ileri toplumlarda da benzeri sürtüşmelere rastlamak olasıdır. Her şey acaba o kadar kara mı ve aralarında nüanslar yok mu?

UNMIK ve Kosova enstitüleri işbirliği içindeler ve ilerde de işbirliğini sürdüreceklerdir. UNMIK'in Kosova'da varoluşunun sebebi, Kosova'da profesyonel ve istikrarlı enstitülerin oluşturulmalarına yardım etmektir. UNMIK, bu görevini yerine getiriyor. Bu misyonun tamamlanacağı günler yakında sona erecektir. Bugün Kosova Meclisi, Hükümet ve Başkan mevcuttur. Devlet mekanizmaları oluşturulmuştur, ancak mahkemeler politikanın etkisinden henüz kurtulmuş değildir. Kosova'da yaptığı işler için biz UNMIK'e şükranlarımızı bildireceğiz. Kosova halkı ve onun enstitüleri Kosova'yı bağımsız bir devlet olarak görmek isterlerken, böyle bir şeye izin vermek için yetkileri elinde olmayan UNMIK bu ülkenin kaçınılmaz ve tarihsüreçlerini durdurmak için çaba harcayacaktır. Bu yüzden de ilerde benzeri sürtüşmeler yaşanabilir.

Sayın Kosumi, geçen yıl içerisinde AAK Parlamento Grubu'nun elde ettiği başarılarını nasıl değerlendiriyorsunuz?

AAK Parlamento Grubu, parlamento içinde en aktif gruplardan biriydi. Elde edilen başarılar üç noktada toplanabilir. Birincisi, Kosova'da ortak yönetim konsepti oluşturuldu. İktidar ve muhalefet birbiriyle sonuna kadar kıyasıya mücadele eden iki düşman gözüyle bakan Sadece Kosova'da değil, tüm Balkanlarda hakim olan tutucu bir görüşü biz çürüttük. İkinci başarılarımız Anayasal Çerçeve'de yaptığımız değişikliktir. Bu değişiklik sayesinde AAK'nin bir üyesi Başkanlık Kurulu'na üye seçildi. İlk bakışta belki de küçük ve formal bir değişiklik olarak görülebilen bu değişiklik, bu çerçeveyi katı, değişmez ve tabu konu gibi algılayan görüşü yıktık. Meclisteki üçüncü başarılarımız ise Kosova vatandaşlarının bağımsızlığı ve özgürlüğü için savaş değerlerinin tanınmasına ait bir Rezolüsyon'un onaylanmasıdır.

Çalışmalarınızda eleştiriye yerin olup olmadığı konusunda ne düşünüyorsunuz?

Kosova'nın bağımsızlığına ait bir deklarasyonun kabul edilmesi prosedürünü başlatmış bulunuyoruz. Biz bu süreci ileriye doğru götürmediğimiz için yarı yolda kalmış bulunmaktadı. Parlamentodaki dört grup temsilcileriyle vardığımız anlaşma gereğince bu sorunun Meclis gündemine alınması prosedürüne gir-

mesinde uzlaşmaya vardık. En önemli politik partilerin liderleri ve parlamento grup başkanları, böyle bir deklarasyonun kabul edilmesi için zamanın ne zaman en elverişli olacağı konusunda bir anlaşma hazırlamada uzlaştılar. Buna rağmen, ben bunu bir başarı olarak görmüyorum.

Kosova Başkanlık Kurulunun önceliklerinin neler olmalıdır?

Parlamento gruplarına bağlı olduğu için Başkanlık Kurulu fazla sayıda öncelik belirleyecek konumda değil. Kosova'daki en büyük politik parti liderleri, nihayi bir statüsümüzün belirlenmesi stratejisine ait bir platforma sahip olmalıdırlar. Yasa tasarıları hakkında değişik fikir ve görüşlerimizin olması belki doğaldır, fakat Kosova devletinin ne zaman ve nasıl kurulacağına dair ve Kosova'da demokrasinin hayata geçirilmesi konularında farklı düşünme lüksümüz yoktur.

Kabank sayıda yasanın onaylanması, günün birinde, Kosova devletinin istenen şekilde fonksiyon ettiği için bir hazırlık safhasıdır. Bu, ekonomik kalkınmaya endekslidir. Ekonomi canlanmazsa, kapital yatırılmazsa ve yeni iş yerleri açılmazsa ne devletimiz olabilir, ne de böyle bir devlete götüren süreçler veya demokrasi pratiğinden söz edilebilir.

Meclis Ufuklarını Geniştiriyor

Simon Haselock, Müdür, UNMIK Kamu Haberleşme Bölümü

İlkbaharda Kosova temsilcilerinin çağrılmış oldukları multilateral toplantılarda, önümüzde yeni bir değişim olduğu açıktır - onlardan biri Kosova enstitülerinin yöresel ve Avrupa struktürlerin görüşmelerine katılmaları giderek daha çok istenecektir.

Onların açısından bir yeni doğuş olan bu safha hakkında Kosova enstitüleri kendi şüphelerini gizlemezken, Avrupa ve uluslararası topluluğunun Kosova Meclisi ve onunun bir bakanının önerisinde olan pratik konularla nasıl başa çıktıkları hakkında hüküm vermeleri demektir.

Aynı zamanda Kosova'nın seçilmiş adamları ve kadınları uzun süre beklenen hedefleri gerçekleştirmek için endişelidirler. Onlar yeni ortamı test ederek sınırları genişletmek istemelerini anlamak mümkündür. Bu havada, gerçek yaşam ve pragmatik konular bazan politik başarıların arka planında kalmışlardır.

Şimdi Meclisin kendi kenttaşlarının yaşamlarını etkileyen alanlarla - sağlık, eğitim, ekonomi, sosyal hizmetler uğraşması önemlidir. Ancak bu şekilde kendine düşen sorumlulukları almaya hazır olduğunu Güvenlik Konseyi ve dünyaya

kanıtlamış olacaktır. İyi bir idare enstitülerin ne kadar yetkiye sahip olduğuyla değil, onların kendi kenttaşlarına ne kadar daha iyi hizmet sunduklarıyla ölçülmektedir.

Dünyada hiçbir parlamento sistemi, sonuza kadar özgür idare sistemine sahip değildir. Her demokratik sistem, yurttaş ve onların uzun süreli beklentilerini siyasi çevrelerin keyfi davranış ve nazlarından muhafaza edecek kontrol ve denge mekanizmalarına sahiptir. Dünyada en eskileri arasında yer alan ABD Anayasası, 200 yıl zarfında 27 defa değiştirildi; sadece son yüzyıl içerisinde 12 defa değiştirildi. Böyle bir belgenin değiştirilmesi kolay değil ve bunun kendi

nedenleri vardır. Eski ABD Başkanı Gerald Ford şunu ifade etmişti: "Anayasamız işliyor çünkü bizim büyük cumhuriyetimiz insanların değil, kanunların hükümetidir."

Kosova bugün bir devlet olmamasına rağmen BMÖ GK 1244 No'lu Rezolusyonu ile Anayasal Çerçeveyle uyumlu olarak kendi kontrol ve denge sistemine sahiptir. Bu struktürler dışındaki yetki talepleri görülmezden önce, Kosova enstitüleri, bu çerçeve içerisinde idare etmenin sorumluluklarını üstlenmelidir, çünkü bu, onların çalışmalarının dünya tarafından değerlendirilmesi için bir esası oluşturmaktadır.

UNMIK'in rolü de, bazı kişi-

lerin dediği gibi insanların isteklerini bozmaktan çok, Meclis ile çalışmak ve 1244 ile Anayasal Çerçeve'ye saygının gösterilmesini sağlamaktır. UNMIK, Yüksek Eğitime Değın Kanun durumunda olduğu gibi sadece bu belgelere saygı gösterilmediği zaman araya girecektir.

UNMIK, kendi mandatı çerçevesi içerisinde tüm toplulukların haklarını koruyacaktır. Geçenlerde UNMIK, Eğitim Kanunu'na ilave olarak şöyle bir tamamlama girmiştir: "...2001-2002 akademik yılında etkinlik lisansına sahip olan tüm yüksek öğretim kurumları, bu Kanuna göre lisans sahibi sayılacaktır". Bu, Kuzey Mitroviça'daki Sırp Üniversitesi'nin Kosova Yüksek eğitim sistemine etkin bir şekilde katılmasına imkan sağlamaktadır. Şimdi Kosova Eğitim Bakanlığı tarafından kanunun başarılı bir şekilde yerine getirilmesiyle, Kosova'nın Avrupa eğitim struktürlerine dahil edilmesi sağlanacaktır.

Yoğun tartışmalara geri donülürse, bu gibi kontrollerin yerinde olduğu bilgeliği görülebilir. Siyasi durum konusundaki karşıtlıklara ne olursa olsun, bir etnik azınlığın kendi dili üzere eğitim görmesinin reddedilmesini dünya nasıl

anlayabilir?

Eski Yugoslavya'da Arnavutlar kendi dilleri üzere yüksek eğitim görmeleri için savaşım verirken, Arnavutların, Arnavut olmayan en geniş bir topluluğa aynı hakkı reddetmeye çalışması ne kadar saçma bir şey olurdu.

Böylelikle Anayasal Çerçeve, Kosova Meclisi'nin, Kosova için uzun vadede olumsuz sonuçlar doğurabilecek bir eylemden uzak durmasını sağladı.

Yüce siyasi hedeflerin gerçekleştirilmesi ve alanda zor çalışmaların yapılması üstünlük değildir, ama izlenmesi gereken bir süreç ve sıra vardır. Bugün Kosova Geçici Özyönetim Enstitüsünün en önemli görevlerinden biri, şimdiki Anayasal struktürünün, BMÖ GK'nin 1244 Rezolusyonu ve Anayasal Çerçeve ilkelerine göre fonksiyon ettiğini ve Kosova insanları için iyi bir idare sağlayabileceklerini uluslararası topluluğa göstermektir.

Bunu yapmakta onlar iyi yoldadır fakat hala bunu yapmaya başaramadılar. Bu iş ne kadar daha kısa bir zamanda yapılırsa, Kosova enstitülerinin Avrupa ailesi ile daha çabuk ve daha bütünlüklü olarak birleşmesi sağlanacaktır.

GSÖT Michael Steiner 25 Mart 2003 tarihinde Meclis Başkanlığıyla birlikte öğlen yemeğinde.

Azınlık Parlamenteleri Medyada yollarını bulmaya çalıştılar

AGİT, Kosova Meclisi üyelerine ilk aleni tanıtma eğitim toplantıları düzenledi

Lydia Lecheva, AGİT'in Merkezi Meclis Destek Ekibi

Mecliste çok sayıda parlamenter gruplar vardır. Onlardan çoğu bir siyasi partiyi veya topluluğu temsil etmektedir. Meclis'te büyüklüğüyle dördüncü yerde olan "Diğer Topluluklar," 5 etnik grubu temsil etmektedir: Boşnakları, Türkleri, Goranları, Haşkalları ve Mısırlıları. Merkezi düzeyde, medya, sadece büyük partilerin görüşlerine yer vererek, Kosova Arnavut topluluğu görüşlerinin herkesin çıkarından olabileceğinden hareket etmektedir.

Kosova merkezi düzeyde olduğu gibi yerel medyada da Parlamentelerin görüşlerine yer verilmesi ve doğru bilgilerin aktarılması için yol ve araçları bulmaları gerekir. Kapasite -yapılanması çalışmasının bir parçası olarak bu gruba yardımda bulunmak amacıyla, AGİT, medyaya nasıl

yaklaşmak ve mesaj vermek için medyanın araç olarak kullanılması ile ilgili pilot bir projeyi geliştirdi. AGİT ilk defa olarak Kosova Meclisi üyelerine medya eğitimi düzenledi. Bu pilot proje Diğer Topluluklar üyeleri için hazırlanmıştı. Proje, toplulukların görüşlerinin Kosova merkezi düzeyinde olduğu gibi yerel medyada da nasıl bir şekilde aktarılacağı amacıyla kendilerine ne şekilde yanaşacakları konusunda bilgi edinmelerini hedeflemekteydi.

"Siyasi liderler olarak bizi gazeteciler ilgilendirmektedir. Ama parlamento grubu olarak Merkezi Kosova mediasında hala sesimizin işitilmesini sağlayamadık," dedi Parlamento Grubu sözcüsü ve vekil başkanı, Sayın Sadik İdrizi. Bir ay süren eğitim 3 birime ayrılmıştı: her hafta yeni

bir birim hakkında bilgi verildi. 13 Mayıs'ta düzenlenen oturumda katılımcılara Kosovada medya strüktürü ve medya ilişkileri ile ilgili temel açıklamalar sunuldu.

Grupa, medya ile ilişkilerde karşılaşılan sorunlar hakkında bilgiler sunuldu. "Parlamenteler grubu için hazırlanmış olan toplantının sonunda seçim kurallarının Kosova Meclisi'nin gücü ve sorumluluğu olarak düşünülmesine ilişkin LDK önerileriyle uzlaşmadığımızı belirttik. Biz, genel kurulu toplantısında demokratik bir yolla bizim parlamento grubumuzun kararı yararına argümanlarımızı içeren ifademizi sunduk. Ertesi gün bir Kosova gazetesinin başlığında şöyle denilmekteydi: "Sırp lar karşı oy kullandı ve Türkler de onlarla beraberdi," dedi Sayın Gani Sadik, Diğer Topluluklar

Parlamenteler grubu üyesi. Meclis'in diğer bir üyesi, buradaki sözleri silerek şunları ilave etti " Kosova merkezi medyası siyasi bakımdan kördür ve onlar Arnavut olmayan ve Sırp olmayan toplulukların sesi için ilgi göstermiyorlar."

"Siz Kosova'daki merkezi medya için bir öncelliği oluşturuyorsunuz," dedi AGİT eğitimcilerinden biri. - "Onların ilgisini çekmek için sizin caba harcamanız gerekir. Bu konuda neler yaptınız?"

İkinci eğitim biriminin konusu iyi bir TV söyleşisinin nasıl idare edilmesi idi. Diğer Topluluklar parlamenter üyelerinin, TV 21 tarafından çizilen TV kamerası karşısında birkaç "kaba" siyasi soruya cevap vermeleri gerekiyordu. Bundan sonra Meclis üyeleri ve eğitimciler - Kıdemli Ale-ni Tanıtma Görevlisi Florin Pasnicu ve AGİT Sözcü vekili Sven Lindholm - demec vererlerin konuşmalarının içeriği ve vücut hareketlerini inceledi. Bu herkes için bir eğlence olmakla birlikte her iki tarafın toplantıdan çok şeyler öğrenmesini sağladı.

Üçüncü eğitim birimi basın toplantısının nasıl örgütlendiğini ve iyi bir basın bildirisinin nasıl yazılması gerektiği konusundaydı. Ayrıca kriz dönemi süresince haberleşmenin irtibatın nasıl kurulacağı konusunda da gerekli bilgiler verildi.

Bu eğitim, Kosova Meclisi'ni izleyen ünlü Arnavut gazetecilerinin Meclis'in Diğer Topluluklar parlamenter grubu üyeleriyle düzenlenecek olan toplantı ile sonuçlandırılacaktır. Düzenlenecek olan törende Meclis'in Diğer Topluluklar Parlamenteler Grubu Üyelerine görmüş oldukları eğitim nedeniyle AGİT tarafından belgeler - sertifikalar sunulacaktır.

Şimdi top Diğer Topluluklar ekibinin sahasındadır. Bu parlamenterler, seçmenlerinin, Meclis'te ne yaptıklarını ve ne kadar etkili yaptıklarını bilmelerini isterlerse, medya ile oynamaları gerekir. Winston Churchill, eğer medya Hükümetin çalışmalarından haber vermezse, o zaman arzu-lanan bir hükümet görünürlerde yok, dememiş miydi?

“Rolümüz karar almak değil, kararların alınmasına etki etmektir.”

Gerri Dönüş Koalisyonu'nun(KP) Meclis Başkanlığı üyesi Oliver İvanoviç ile söyleşi

Heather Kashner, Kosova Müdürü NDI.

Başkanlık Kurulu'nda “Gerri Dönüş Koalisyonu”ndan üye olan Oliver İvanoviç’le Meclis genel kurulu oturumu ve grup başkanı Dragiça Krstoviç ile yapılan toplantıya gitmek üzere üken verilen küçük bir mola sırasında dairesinde karşılaştı. Buluşmamızın amacı Meclisteki gelişmeler hakkında konuşmaktı. Ama ben iki yıl önce Mitroviç’de İvanoviç ile yaptığım ilk görüşmeden sonra karşılaştığım farklılıktan kendimi alamadım. Bana göre işler çok değişmişti.

İki yıl önce, İvanoviç ve onun topluluğu, Kosova özyönetim enstitülerini parçası değildi ve o kendisi bunu destekleyenlerden değildi. Bu toplantı süresince İvanovic Kosova’da Sırp çıkarlarının temsil edilmesi ve korunması ve Kosova Arnavutları ile var olan ayrılığın giderilmesi yolunda uluslararası topluluğa düşen rol ve sorumluluklar hakkında tartışmalarda bulundu. Her iki taraf, her tarafın daha fazla yapabileceği görüşündeydi.

Kosova’daki tüm topluluk temsilcilerinin bir araya geldikleri genel kurulu oturumunda değişik konularda fikir değiş tokuşunda bu-

lunduklarından sonra, bugün Priştine’de onun dairesinde beraber oturuyoruz. Söyleşimize başladıktan hemen sonra bazı şeylerin değiştiğini, bazılarının da aynı kaldığını farkına vardık.

Meclis’in çalışmaya başlamasından beri ne gibi bir ilerleme kaydedildi?

Daha başlangıçta bizim Meclis’te ne gibi bir rolümüz olacağıyla ilgiliniyorduk. Şimdi bile aynı durumla karşılaşmaktayız, olsun ki Meclis üyeleri arasındaki hava yumuşatılmış ve artık o kadar gergin değil. Diğer tolu-

luklar ile de bazı temaslarımız oldu. Sırp ve Arnavut yönetim grupları arasındaki mevcut ilişkilerde ne resmi ne de resim olmayan bir şekilde bir gelişme gözlenmiyor. Rolümüzden menun değiliz. Şimdi hiçbirşey değiştirebilecek durumda değiliz. Bir sıradan bir azınlık değiliz. Biz bunun çok daha ötesindeyiz. Biz bir etnik azınlığın temsilcileriyiz. Ama ben rolümüzü, karar verici bir rol ya da karar etkileyici bir rol olarak görmüyorum. Kararların alınmasında bizim etkiniz yok ve bu durum bizi çok sinirlendiriyor.

Size göre Kosova’ daki Sırp’ların hayatlarını olumlu bir yönde etkileyen bir yasama var mı?

Burada herşey siyasetten ibaret. Bize göre bu kanunlar bağımsız bir ülkeyi geliştiren kanunlardır ve bu durum bizi rahatsız ediyor. Diğer yandan bu kanun tasarılarının yoluyla bağımsızlığın promosyonunun yapılması ile ilgili ayan maksatlar ortadadır. Birçok kanunlar için çok ilgi gösterdik. Kolay olmadığı halde biz ilk ve orta eğitime ait kanun için oyumuzu verdik. Ama biz yüksek

eğitim kanununa çok karıştık, çünkü o Priştine Üniversitesi’ni meşru kıldığı şekilde diğer etnik grupların üniversitelerini meşru kılmıyordu. Meclisteki Arnavut çoğunluğu tarafından büyük bir tepkiyle karşılaştık ve bu bizi oldukça şüphelendirdi. İstemimizi sadece bir eğitim istemi olarak gördük, ama benim düşünceme göre Arnavut tarafından gelen karşı argümanlar bunu ayrılağa götüren bir yol olarak görüyordu. Bu bizi ilerideki etkinliklerimiz için çok düşündürdü. Diğer kanun da, gelecek yıl yapılacak olan nüfus sayımına değin kanun tasansıdır. Bu kanun tasansı Kosova içinde meskenlerini değiştiren Sırp’ları olduğu gibi Kosova dışında yerleşmek zorunda kalan Sırp’ları da kapsam içine almıyor. Biz buna oyunu veremeyiz. Buna karşı koyacağız ve biz bütünlüklü bir destek sağlamak amacıyla burada ve dışarda bulunan tüm uluslararası örgütlere bunu haber vereceğiz.

Kenttaşlarımızın görüşlerini temsil ettiğinizin bir kanıtı olarak “Gerri Dönüş Koalisyonu” Meclis dışındaki etkinlikleri nelerdir ?

Elimizden geldiği kadar kenttaşlarla konuşmaya çalışıyoruz. Ama biliyorsunuz ki hareket özgürlüğümüz sınırlıdır. Biz hala hareket özgürlüğüne kavuşmuş değiliz, bu ise durumu zorlaştırıyor. İnsanlarımızın en çok istedikleri şey hareket özgürlüğü, güvenlik ve ekonomidir.

Onların ihtiyaçlarını belirlemek için Belediye Meclislerindeki Sırp üyeleriyle görüşme olanaklarınız oluyor mu ?

İstediğim kadar olanaklı değil. Yine, hareket özgürlüğünün kısıtlanmış olması, imkanları da sınırlandırmaktadır. Onlar aynı zamanda kendilerine düşen sorumluluklarla da uğraşmaktadırlar. Bu durumu düzeltmemiz gerekmektedir.

Sizin Meclisteki rolünüzü nasıl görüyorlar?

Meclisteki rolümüzün değerli olduğunu kendilerine inandırmak amacıyla kenttaşlarımızla çok zaman harcadık. Bunu bazıları anladı, ama çoğu sonuçları göremediği için bunun bir zaman kaybı olduğunu zannediyor. Tabii ki bizim de bu sürecin bir parçası

Geri Dönüş Koalisyonu(KP) Başkanlık üyeleri Prof. Gojko Saviç ve Sayın Oliver İvanoviç perşembe günleri düzenlenen genel kurul toplantısından sonra Meclis binasından çıkarken

olmamızın önemli olduğunu biliyoruz ama bu durumda ortalama niteliklere sahip olan bir kişiyi inandırmamız zor.

Düşüncenize göre durumun düzeltilmesi yolunda neler yapılmalıdır?

Yapmamız gereken ilk şey geçmişin unutmaktır. Affetmek demiyorum, unutmak diyorum. Geçmiş, uzun geçmiş veya kısa geçmiş, her iki tarafta çok olumsuz hislere yol açmaktadır. Şimdilik geleceğimize hitap edemiyoruz. Tümümüzün karşılaşmakta olduğu sorunlara çözüm bulmak için şu andaki-şimdiki konulara

önem vermeliyiz. Aynı zamanda etnik azınlıklar etkisinin artırılması yolunda GSÖT tarafından da bazı önlemlerin alınması gerektiğine inanıyorum. Biz küçük bir azınlık değiliz, ama bizim karar almada gerçekten de etkimiz yok.

GSÖT ne gibi önlemler alabilir?

Tabii ki biz veto gücünü beklemiyoruz. Bu demokratik olmazdı ve biz bunu istemiyoruz. Ama diğer bir yol bulunmalı. Örnek olarak, Bakanların vekilleri yardımı yok Bir yetki ya da güce sahip olan bakan

yardımcıları olursa durum düzelir.

Söyleşi yavaş yavaş sona ermeye başlamıştı ve ben ilk defa Oliver'le görüştüğümden beri çok şeylerin değiştiğini aynı merkezi sorunun konuşmamız süresince devam ettiğini sezdim. Uluslar arası topluluk ve Kosova Sırp siyasi liderler Kosova'daki Sırp çıkarlarını temsil etmek ve korumak ve Kosova Arnavutları ile var olan ayrımı gidermek için kendi sorumluluklarını yerine getiriyorlar mı? Oliver İvanoviç'e göre bu alanda daha fazla yapılması gerekir.

Meclis'in Son Destek Etkinlikleri

Hoşgörünün geliştirilmesi

1993 yılından beri Friedrich Naumann Stiftung (FNSt) ve Amerikan Yahudi Komitesi, "Merkezi ve Doğu Avrupa'da Toleransın Geliştirilmesi" adlı ortak programı örgütlemetedir. Şimdiye kadar siyasi bilincin geliştirilmesi ve yörede hoşgörünün geliştirilmesine katkıda bulunmuş 10 toplantı düzenlendi. Bu yıl toplantıya Merkezi, Doğu ve Güney Avrupa'dan temsilciler katıldı. Toplantının biri 10-13 Nisan 2003 tarihleri arasında Üsküp'te, ikincisi de 30 Mayıs-2 Haziran tarihleri arasında Romanya'da düzenlendi. Kosova Meclis üyesi Sayın Edita Tahiri, her iki olaya katıldı. Proje, Ekim ayında ABD'ye yapılacak olan etüd yolculuğuyla sona erecektir.

Azınlıklar durumuyla ilgili danışmalar

AGİT, enstitülerinin öz yaklaşmasının sağlanması amacıyla, AGİT/UNHCR, ilgili Bakanlık ve Kosova Meclisi çerçevesindeki Komisyon yetkilileriyle "Kosova'da etnik azınlıkların durumunun Onuncu Değerlendirmesi" adlı görüşmeleri düzenleyecek. Bu değerlendirme ile AGİT, tüm Kosova'da azınlık toplulukları durumunun geliştirilmesi ve hükümet bakanları ve komisyonların değerli stratejileri yerine getirmeleri doğrultusunda cesaretlendirilmelerine değin öneriler ile ilgili bilgilerini yükseltmelerini hedeflemektedir. Şimdiye kadar AGİT Başbakan ve çok sayıda bakanlar görüştü. İlgili Komisyon başkanlarıyla toplantıların Haziran ayında başlaması ümit edilmektedir. 10 Martta yayınlanan Değerlendirme onuncu değerlendirme ve Kosova'da etnik azınlıkların durumu hakkında somut bir değerlendirme değildir.

Parlamento kontrolüne doğru

Doğu -Batı Parlamento Pratiği Projesi tarafından örgütlenen ilk Kosova -Hollanda interparlamentar yuvarlak masa toplantısı 9 Mayıs 2003 tarihinde Priştine'de düzenlendi. Parti-içi ve partiler-arası ilişkiler bu yuvarlak masa toplantısının odak noktalarıydı. Hollanda Parlamentosu Üyesi ve Batı Avrupa Birliği Meclisi (WEU) Başkanı Sayın Jan Dirk Blaauw, Kosova Meclisi üyeleriyle, yoğun bir fikir değiş tokuşunda bulundu. Devamda, onun sonuç ve önerilerini getiriyoruz.

Jan Dirk Blaauw, Batı Avrupa Birliği (WEU) Meclis Başkanı

Eski Yugoslavya'nın dağılmasının ilk belirtilerinden beri Kosova'daki gelişmeleri izlemekteyim. Bunun sonucu olarak çok sayıda insan hayatını kaybetmişti. 1999 yılında kabul edilen BM Güvenlik Konseyi 1244 No'lu Rezolusyonu, Kosova'nın yapılanmasında esaslı oluşturmaya devam etmekle birlikte, Kosova'ya güvenli bir ortam ve geçici bir yönetim sağlayan uluslararası sivil ve güvenlik varlığını oluşturmuştu. Hepimiz bunun geçici bir çözümlü olduğunu biliyoruz. UNMIK altında olan uluslararası varlık tarafından denetlenen geçici dönem süresince, demokratik ve özerk özyönetim enstitülerinin geliştirilmesi yolunda mümkün olan tüm çabalar gösterilmelidir. Bunun amacı, nihayi bir karar alınıncaya kadar "Kosova'nın tüm vatandaşlarına barışçı ve normal bir yaşamın sağlanması doğrultusunda koşulların sağlanmasıdır".

UNMIK'in görevlerinden biri administratif sorumlulukları Geçici Özyönetim Enstitülerine aktarmaktır. Bunun kolay bir süreç olmadığını farkındayım

çünkü bu enstitülerin görevleri yoktur. Kosova-Hollanda parlamentolar arası yuvarlak masa toplantısının amacı, hükümet siyasetinin demokratik kontrolü için çok önemli olan parlamento pratiği alanındaki görgülerin paylaşılmasıdır.

Eski Yugoslavya'da ve özellikle Milošević rejiminde, ahalinin büyük bir kısmı kanuna yetersizliği, demokratik kontrol eksikliği ve hükümet tarafından kamu destek yokluğunun kurbanı oldular. Kamu yönetime katılma hakkı nerde ise tamamen alınan ve Kosova'da diğer önemli sosyal ve ekonomik yapıları dışında kalan Kosovalı Arnavutlar paralel yapılar yaratmaya karar verdiler. O zaman için çok anlamlı olan nedenler yüzünden, bu yapıların Batı Avrupa ülkeleri normasını oluşturan şeffaflığı ve demokratik kontrolü yoktu. Onlar ya Kosova'da, ya da dış ülkelerde yaşamakta olan Kosova Arnavutları tarafından yapılan yardımlarla finanse edilmişti. Ama sorumluluk taşıyanlar ile ilgili şeffaf bir sistem yoktu ve yardım

yapıların çoğu paraların nereye harcandığını bilmiyorlardı.

Böyle bir durumda hükümet siyasetinin etkili bir parlamento kontrolü sisteminin kurulmasının kolay olmadığını farkındayım. Böyle bir kontrol, her zaman parlamentoların çabalarına, onların enstitü sistemi ve toplum ile ilgili kapsamlı bilgileri ve en sonunda, ama en az olarak değil, görgülerinin sonucu olacaktır.

Kosova'nın derin ve ciddi kriz ve baskılar yaşamış olması, ahalinin yarısının yerini değiştirmesine ve enstitü sisteminin bozulmasına yol açmıştır. Bu olgudan hareket ederek Hollanda'da yürürlükte olan parlamento kontrolüne benzer başarılı bir sistemin kurulması epey zaman alacağına benziyor.

Sırp idaresinden kurtulma çabaları sürerken ve bundan hemen sonra çok sayıda siyasi parti kuruldu. Galiba etnik gruplara göre ayrımlar ve Kosova'nın çeşitli Arnavut kabileleri arasındaki farklar, Kosova'nın sosyal ve ekonomik ideolojilerden daha fazla önemli görünmektedir. Bunun so-

nucu olarak, parlamentoda görülen çok sayıda farklar ve tartışmalar, ahalinin topyekün daha iyi bir hayata kavuşması ve Kosova'nın geleceği ve onun ekonomik gelişiminden daha ziyade iktidarda kalmanın yeğlendiğini doğrulamaktadır. Aynı zamanda parti içi ilişkiler de parti liderleri ve onların çevresinin gücüne dayalı olduğunu gösterirken, orada muhtemelen güçlü bir hiyerarşi disiplininin oldu-

ğuna işaret etmektedir. Azınlık grupları temsilcilerinin yuvarlak masaya katılmalarından memnuniyetli duydum. Onlardan biri, birçok partilerin olduğu gibi Kosova'da etkin olan yabancı örgütlerin de bu azınlığın görüşlerine önem vermediklerinden yarıydı. Düşünceme göre, demokratik ülkeler oradaki azınlıklara eşit haklar sağlayarak bir üst değere sahip olmaktadır. Demokrasinin geliştirilmiş olduğu bir

ülkede, politik pluralizm hayati önem taşımaktadır. Seçimlerden sonra bir parti veya partiler koalisyonu seçim başarısından sonra hükümeti kurarsa, bu, seçimleri kaybeden tarafın ihmal edilmesi ve önemsenmemesi anlamına gelir. Kosova'da yabancılaştırma ve dışlanma politikalarına son verilmelidir.

En sonunda UNMIK, ve AB ile Kosova'nın geçici yönetimi ile ilgili olan diğer enstitülerin "statüsten önce standartlar" üzerinde ısrar ettiklerinin farkındayım. Kosova'nın siyasi liderleri ve uluslararası örgüt temsilcileriyle yapmış olduğum birçok görüşmelere dayanarak, Kosova'nın statüsü üzerinde kararsızlık devam ederse standartların yerine getirileceği yönünde kuşku var. Çözülmemiş statüs konusu ekonomik gelişmeyi bozmakta, yatırımcıları yöreden uzaklaştırmakta ve Kosova'daki politik hiyerarşinin sağlam bir ekonomi ve güçlü ve saygın bir enstitülerin kurulması yönünde çaba harcamak yerinde yörenin geleceği konusunda değişik taktikler uygulamalarına yol açmaktadır. Nihayetinde status quo her zaman için kalamaz, fakat kilitse faktörler arasındaciddi bir diyalog başlamazdan önce Kosova'nın geleceği ve statüsü hakkında herhangi bir diyalog anlamsızdır.aq.

Resmi Belgelere Serbest Erişim

Kosova Meclisi şu anda Resmi Belgeler Kanununa Girişe değin Kanun Tasarısını gözden geçirmektedir. Kanun, Avrupa ve ABD'de yürürlükte olan benzer kanunlara göre yapılmıştır. Bu kanun önemlidir, çünkü hükümete daha büyük bir şeffaflık sağlayıp Kosova insanları için daha sorumlu olmasını sağlamaktadır.

David Toomey, Ulusal Demokratik Enstitüsü (NDI), Kosova Danışmanı

Demokratik toplumun en önemli hedeflerinden biri, hükümetin halka sorumlu olmasını sağlamaktır. Halkın kendi hükümetine var olan inancı, demokrasinin esasını oluşturur. Buna benzer bir yasa tasarısı 40 yıl önce ABD'de gözden geçirilirken, Louisiana Senatörü Russell Long şöyle konuşmuştu: "Hükümetin şeffaf olmayan çalışmaları kimseye yarar getirmez. O, hizmet etmesi gereken insanlara zarar verir, kendisinin egemenliğini zedeler, güvensizliğe yol açar, insanların iyimserliğinin sönmesine yol açar ve onların hükümete olan güvenlerini sarsar."

Hükümet ve Kosova Meclisi, kanunlar oluşturulması sürecinde açık ve şeffaf bir şekilde çalışmışlardır. Resmi belgelere serbest erişimin sağlanması, gizli olmaktan ziyade açık kalmayı tercih eden bir hükümetin desteklenmesine yardım edecektir.

Böyle bir gelişme, Kosova Hükümetinin elinde olan tüm verilere yurttaşların ulaşabileceğine inanmama-zia yol açmaktadır. Kanun, Kosova ahalisinin hükümet tarafından yayınlanan kanun, kural ve belgelerine ulaşmalarına imkan sağla-

maktadır. Kanun, hükümette olan tüm verilerin kamuoyuna ulaşılabilir olmasını varsayarak, herhangi bir bilginin gizlenmediğine dair deliller sunması için hükümeti görevli kılmaktadır. Belgelere ulaşmada bazı müstesnalar olabilir; eldeki verilerin duyurulması nizamı bozacak nitelikte ise, bireylerin dokunulmazlığı ilkesini çiğnerse ve/veya bir kişinin ekonomik çıkarlarını tehlikeye düşürürse, böyle verilere ulaşım önlenebilir. Her nasılsa bu beklentiler daha seyrek olmalıdır – Kanunun amacı erişimin bloke edilmesi değil, belgelere erişimin sağlanmasıdır. Resmi Belgeler Kanunu, belgelere erişmek için bir aracı oluşturması yanı sıra, hükümetin gerçekten de yurttaşın çıkarı uğruna çalışıp çalışmadığının belirlenmesi yönünde de bir araç olacaktır. Kanuna göre ulaşacağı bilgilerden hareket eden kamuoyu, hükümetin çalışmalarını denetleyerek, onun yurttaşların sorunları karşısında duyarlı ve sorumlu olup olmadığı konusunda fikir edinebilecektir. Bunun yanı sıra Kanun, hükümetin kendi ödevlerini gerektiği gibi yerine getirmesi yönünde çalışmasını da körükleyecektir. Çünkü,

iktidarda olanlar kamuoyu tarafından sürekli olarak izlendikleri bilincinde olacaklardır.

Kamu Hizmetler Komisyonu ve Kosova Meclisi, bu konunun önemini fark etmişlerdir. Kanun Tasarısı, Meclis'te bir kere görüşüldü. Başbakanlık Dairesi, Kamu Hizmetler Bakanlığı, ulusal ve medya temsilcilerinin hazır bulunduğu Kamu Hizmetler Komisyonu, sözü edilen kanun tasarısı hakkında bir açık oturum düzenledi.

Bu, Meclisin çalışmaya başlamasından beri tertiplenen üçüncü açık oturumdur. Kanun tasarısının, Hükümet çalışmalarının kamuoyuna erişimini sağlayan bu kanun tasarısı hakkında açık oturumun tertiplenmesi önemlidir. Bu kanun, hükümet çalışmalarının şeffaflığı modeli olarak gösterilebileceği

yanı sıra, düzenlenen açık oturum, yasalarn görüşülmesi sırasında şeffaf olma durumunda, meclisin çalışmalarının daha iyi gerçekleştiğini de göstermektedir.

Resmi Belgeler Kanununa Erişim, Hükümet, Meclis ve Kosova ahalisi için yararlı olan bir kanundur. Diğer demokratik ülkelerde uygulanmaya giren buna benzer kanunlar, kamuoyunun takirlerini alman yönünde onlara yardımcı olmuştur. Çünkü bu şekilde kamuoyuna açık enstitülerin kurulması sağlanmış, onlarda çalışan görevlilerin davranışları dürüst ve şerefli ve bu enstitülerinin kendi görevlerini yerine getirmekte şeffaf olmaları temin edilmiştir. Bu kanunun onaylanmasıyla, Hükümet ve Kosova Meclisi'nin, Kosova insanların inancını kazanmalarına yardım edecektir.

Yasal Personele ait FNSt semineri

ASI'nin çalışma program çerçevesi içerisinde ve AGİT ile işbirliğinde bulunarak, FNSt 30 Mayıs'ta Meclis'in Hukuk Dairesi Personeline ait bir seminer düzenledi. Seminerin konusu Kosova Meclisi çerçevesi içerisindeki yasal bölümün rolüne aitti. Alman Bundestag'ından (Parlamentosu'ndan) Sayın. Roland Werner katılımcılara pratik örnekler vererek, Komison üyelerine destek verirken personelin haberleşme-irtibat ve administratif becerilerini nasıl geliştirmeleri gerektiği ile ilgili açık ve ürün verici bir sunu ile yararlı bilgiler sundu. Meclis üyelerine yasal öğütleri sunan Hukuk Dairesi personelinin yapıcı rolü olduğu gibi, ileride kanunların tasarlanmasında ayrı ayrı Bakanlıklarla işlemlerin başlatılması ile ilgili yolların bulunmasının önemi de aynı zamanda vurgulandı

İstikrarlık Paktı Dördüncü Konferansı Brüksel'de Parlamenteler düzenlendi

David Buerstuedde, Kosova AGİT Misyonu, Siyasi İlişkiler Dairesi.

21 ve 22 Mayıs tarihleri arasında tüm Avrupa'dan gelen parlamenterler, Güney Doğu Avrupa'ya ait (SEE) Avrupa Birliği (EU) yeni siyasetini tartışmak amacıyla Brüksel'de bir araya geldi. Olayın evsahipliğini üstlenen Avrupa Parlamentosu temsilcileri olduğu gibi AGİT ve Avrupa Konseyi Parlamento Meclisleri toplantıya katıldı. Buna ek olarak, İtalya, Moldova ve Bosna ile Hersek ulusal parlamentoları parlamenterleri Yon ve Adriyatik Yöresel Girişimi, Kara Deniz Ekonomik İşbirliği Girişimi Parlamento Meclisi ve Güney Doğu İşbirliği Süreci, daha doğrusu yörede en etkili yöresel işbirliği strüktürleri katıldı.

SEE'de temsil edilen çok sayıda uluslararası kuruluşu ve Sivil Toplum Örgütleri toplantıya gözlemci olarak katıldı.

Örgütlü suçlar, rüşvet, uyuşturucu, silah ve insan kaçakçılığına karşı savaşım, İstikrarlık Paktı Dördüncü Parlamenteler Konferansı'nda tartışılan en önemli konulardı. Buna ek olarak, demokrasinin ve kanun kurallarının güçlendirilmesi yolunda sivil toplum rolünün incelenmesine de zaman ayrıldı.

Her şeye rağmen, tartışmaların en büyük bir kısmı SEE'nin Avrupa Birliği yönünde asosiyasyonu ile ilgili stratejik hedeflere adandı. Bi sürü güçlüğün olmasına rağmen, demok-

rasinin daha da toparlanması ve ekonomik gelişme yönünde bir hoşgörü dile getirildi. Avrupa Birliğinin SEE ülkelerinin üyelik perspektifini ayan bir şekilde sunarak yörede daha fazla çaba harcaması gerektiği ifade edildi. AB bu konuda kendi programlarını genişleterek, Merkez Avrupa ve Doğu Avrupa'daki adayların Güney Doğu Avrupa (SEE) üye ülkeler kapsamına alınmasını temin etmiştir.

Kosova'da söz iken, Konferans, almış olduğu sonuçlarda, Kosova Meclisi'nin, uzlaşma ruhuna göre ve BM Güvenlik Konseyi 1244 No'lu Rezolusyonuna ve Anayasal Çerçeve mektubuna göre hareket etmesini davet etti. Toplantıda ayrıca, Kosova'nın istikrarlığı ve gelişiminin tüm vatandaşların haklarına saygı gösterilmeye ve özellikle mültecilerin ve yerlerini değiştirenlerin yerlerine dönmeleri ve azınlıkların hakiki bir şekilde korunmalarına bağlı olduğu altı çizildi.

Öyle denilen 'savaş değerleri' Rezolusyonu'nun Ko-

sova Meclisi'nde kabul edilmesine karşılık KGÖO organlarının üç uluslar arası konferansa katılmaları konusunda GSÖT tarafından alınan karar sonucu Kosova Meclisi üyeleri bu konferansa katılmadı. Ama 2003 sonbahar aylarının başında düzenlenmesi beklenen ilerideki İstikrarlık Paktı Parlamenteler toplantısına davetiyenin gönderilmesi beklenmektedir.

Böyle bir Konferans ilk defa 2001 yılının Eylül ayında düzenlenmesinden beri İstikrarlık Paktı Parlamenteler Konferansı SEE için istikrarlık sürecinin sıralı özelliklerinden biri olmuştur. Onlar, Avrupalı parlamenterlerin görüş teatisinde bulunmalarını, bölgede şimdiki durumu demokrasi, insan hakları, ve kanun kuralları yönünden olduğu gibi sosyal- ekonomik gelişme yönünden de tayin etmeleri platformunu önermektedirler. Bu gibi konferanslarda getirilen sonuçlar sık sık yöredeki ülkeler için olduğu gibi SEE'de etkinlik gösteren uluslararası aktörleri için sonuçlar şeklini oluşturmaktadır.

Arnavutluğa ürün verici bir çalışma ziyareti

12 - 15 Mayıs 2003 tarihleri arasında Kosova Meclisi üç üyeli delegasyonu Devamda LDK Meclis üyesi Sayın Fetije Kopuska, Komisyonu üyeleri Arnavutluk Meclisi'ndeki iş arkadaşlarıyla görüşmek amacıyla Tiranî ziyaret ve Sayın Uli Steinle, Friedrich Ebert Stiftung üyesi tarafından yazılan raporu getiriyoruz.

Fetije Kopuska ve Uli Steinle

Diğer Avrupa Parlamen- önemli siyasi konular ele tolaryla ve özellikle Güney alını. Tabii ki Komisyon Doğu Avrupa çerçevesi çalışmalarna etkin bir içerisinde çok yanli işbir- şekilde katılma ve Sağlık liğin kurulması ve güçlen- Komisyonu tarafından dirilmesi amacıyla, Kosova yapılan bir çalışmayı Meclisi delegasyonu, 12-15 izlemek özel bir tecrübe Mayıs 2003 tarihleri ara- şansıydı. Sağlık bölümünde sında Tiranî ziyaret etti. özelleştirme konusunda Delegasyon, üç parlamento uzmanların profesyonel ve komisyonuna başkanlık çekismeli tartışmaları ka- edenlerden oluşuyordu: Sağ- nun tasarılarıyla ilgili lik Komisyonu, Çalışma ve parlamentonun önemli Sosyal Güvenlik Komis- aracı olarak görülmüştür. yonu, Çevre ve Uzaysal Komisyon düzeyinde Planlama Komisyonu. Bu görüşülen kanun tasarıları ziyaret "Friedrich Ebert" hakkında tartışmalara daha Vakfı tarafından örgüt- geniş bir katılımın sağ- lendi.

Delegasyon, parlamento çalışmalarını hakkında daha yakından tanışarak, elde edilen başarılar, sonuçlar, zorluklar ve kaygıları karşılaştırma olanağına sahipti. Arnavutluk'taki iş arkadaşlarımızla yaptığımız görüşmeler sırasında, kanunların kabulü sürecini vurgulayarak yukarıda sözü edilen komisyonların çalışma konusunda fakir değiş tokuşunda bulundu. Başkanlarla ve ilgili Komisyon üyeleriyle yapılan toplantılarda, Komisyon çalışmalarının planlanması ve tranzisyon ile ilgili en

önemli siyasi konular ele alındı. Tabii ki Komisyon çalışmalarna etkin bir şekilde katılma ve Sağlık Komisyonu tarafından yapılan bir çalışmayı izlemek özel bir tecrübe şansıydı. Sağlık bölümünde özelleştirme konusunda uzmanların profesyonel ve çekismeli tartışmaları kanun tasarılarıyla ilgili parlamentonun önemli aracı olarak görülmüştür. Komisyon düzeyinde görüşülen kanun tasarıları hakkında tartışmalara daha geniş bir katılımın sağlanması, kanun tasarılarının oluşturulması, kontrolü ve geliştirilmesi işlerinin bazan aylarca sürmüş olması şaşırtıcı değildir.

Parlamento Başkanı Sayın. Servet Pellumbi, Çevre Bakanı Prof. Dr. Lufter Xhuvelli, ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Sayın Valentina Leskaj, ile yapılan görüşmelerde Avrupa standartlarının yerine getirilmesi ile ilgili siyasi itirazlar tartışıldı. Siyasi ve administratif yapıların ve alışılmış durumların geliştirilmesi, komünist dönemden sonra eko-

12-15 Mayıs 2003 tarihleri arasında Kosova Meclisi'nin çok - partili ve multi - etnik delegasyonu Arnavutluk Meclisi iş arkadaşlarıyla görüşmek amacıyla Tiranî ziyaret etti.

nomik ve sosyal dönüşüm alanlarında görülen sorunların daha iyi bir şekilde çözümü için kullanıldı. Belirli siyasi alanlarda uluslararası yardıma gereksinim ve STÖ'ler ile daha ürün verici işbirliğin yapılmasının altı çizilerek görgü değiş tokuşu yapıldı.

En önemli ortak sorunların aynı ayrı sorumluluk alanlarında işsizliğe karşı savaşım, özellikle endüstrileşmiş yörelerde görülen ciddi çevre sorunları ağır finansi şartları altında sağlık sektörünün reformu ve geliştirilmesi belirlenerek tartışıldı. Buna benzer şart-

ların ve strüktürel sorunların galip geldiği alanlarda diyalogun sürdürülmesi ve görgü teatisinin yapılması konusunda uzlaşmaya varıldı. -

Delegasyonun tüm üyelerinin değerlendirmesine göre bu ziyaret çok faydalı ve değerliydi. Parlamentoda çalışmalara şartlarının ne kadar benzer olduğu ve ortak sorunlar hakkında yöresel diyalog sayesinde çok şey öğrenilebileceğini anlamak ve görgü teatisinde bulunmak özellikle ilginçti. Çünkü buradaki durum, yüksek işsizlik düzeyi gibi alanlarda, bazan

Batı Avrupa ülkelerindeki durumla kıyaslanamaz.

Ziyaret sayesinde ortak sorunlar belirlendi, görgüler ve stratejiler hakkında görgü alış veriş yapıldı, Komisyonlar düzeyinde diyalogun sürdürülmesi amacıyla irtibatlar kuruldu. Yöredeki ülkelere olduğu gibi, diğer Avrupa ülkelerine yapılan bu tür ziyaretler durumu daha iyi tanımak için olduğu gibi, görgü değiş tokuşuna da katkıda bulunacak. Bu ise Meclis komisyonlarının daha etkili ve daha başarılı olmasını sağlayacaktır.

Yurttaşlar Gözlemliyor: Kosova Meclisi'nin Gözlemlenmesi

Kosova'da düzenlenen üç seçim sürecinde gözlemci görevini yerine getiren İHÖKK, AGİT ile sürdürülen işbirliği ve NDI tarafından gerçekleştirilen eğitimden sonra "Yurttaşlar Gözlemliyor" adlı projenin uygulanmasına geçti. Bu şekilde, Kosova'daki 11 belediye meclisi ve Kosova Parlamentosu'nun çalışmaları gözlem altına alındı.

Ibrahim Makolli

2003 yılının Nisan ayından itibaren, İHÖKK, Kosova Parlamentosu'nun gözlemele işini (monitoring) gerçekleştirmeye başlamıştır. NDI tarafından özel bir eğitimden geçen gözlemciler Meclis Genel Kurulu toplantıları yanı sıra Parlamento çerçevesindeki 10 Komisyonun işini de gözlemlemektedir.¹ İHÖKK tarafından meclis çalışmalarının gözlemlenmesinin amacı, parlamento çalışmaları sırasında yasal çerçeveye ve öngörülen prosedürlere saygının gösterilmesinin incelenmesi ve Kosova kenttaşlarının tedirgin oldukları konuların promosyonunun yapılmasıdır.

Sürekli gözlemele işleminin yapılmasına dayanarak, İHÖKK, meclis ve onun organlardaki personelin çalışmasında, yürürlükteki yasal süreçlere saygının gösterilmesi açısından bir iyileşme gözlemlendiği sonucuna varmıştır. İHÖKK'nin gözlemcilerinin ifadelerine göre, kendileri, yapıcı bir yaklaşım sergileyen meclis yetkilileri tarafından iyi karşılanmışlardır ve genel olarak İHÖKK'nun gözlemcilerinin monitoring işine kolaylık sağlanmaktadır.

Bu kısa raporda, 2003 yılının Şubat - Mayıs döneminde Meclis ileri gelenlerinin işledikleri hatalar ve kuralların çiğnenmesi ve düzensizliklere yer verilmektedir.

İHÖKK gözlemcilerinin sundukları raporlara göre, genel olarak mecliste ve parlamento komisyonları toplantılarında tartışmalar karşılıklı tolerans havasında geçmektedir. İster Meclis, ister de komisyonların çalışmaları sırasında etnik kökene dayalı hiç bir diskriminasyon örneğine rastlanmamıştır. Parlamentoda yer alan tüm etnik grupların temsilcileri, parlamento komisyonlarının oluşumlarında temsil edilmişlerdir.

"Geri Dönüş" Koalisyonu milletvekilleri, iki aylık bir zaman içerisinde Meclis ve komisyonların çalışmalarını boykot etmişlerdir. Kosova Meclis Başkanının onlara karşı haksızlık yaptıkları ve oylama sırasında onların azınlıkta kaldıkları gerekçesiyle bunu yaptıklarını ileri sürmüşlerdi. Sırbistan Hükümeti ve Kosova Administratörü arasında bundan böyle Meclis ve Komisyon çalışmalarının AGİT tarafından gözlemlenmesine ilişkin anlaşmanın varılmasından sonra onlar tekrar parlamentoya döndüler.

¹ İHÖKK, Parlamento'daki şu komisyonların çalışmalarını gözlemlemektedir: Eğitim Bilim ve Teknoloji, Çalışma ve Sosyal Refah, Hukuk ve Anayasal Çerçeve Konular, Çevre ve Uzaysal Planlama, Cinsiyet Eşitliği, Kamu Hizmetler, Finans ve Ekonomi, Kayıp Kişiler, Azınlık Hakları ve Bütçe.

Parlametoya döndükten sonra da, bu koalisyon milletvekilleri, ileri sürülen bazı konularla uzlaşmadıkları yüzünden birkaç kez Meclis toplantılarını terketmişlerdir. Örneğin, 27 Şubat 2003 tarihli Meclis genel kurulu toplantısında Prosedürler Yönetmenliğinin 25 kuralı gereğince, Limay konusunu ivedi bir işleme gündeme komak isteyen PDK milletvekillerinin girişimlerinden sonra "Geri Dönüş" Koalisyonu milletvekilleri toplantıyı terketmişlerdi.

Komisyon üyelerine verilen malzemelerin hazırlanması, tercüme edilmesi ve dağıtılmasında zaman zaman gecikmelerin yapıldığına gözlemciler işaret etmişlerdir. Olayların çoğunda komisyon başkanları, sadece kendi ana dillerinde hazırlanan malzemelerin dağıtımını yapmaktalar. Ayrıca, İHÖKK gözlemcilerin raporlarına göre, Eğitim, Bilim, Teknoloji Komisyonu dışında, parlamentoda mevcut olan tüm komisyonlar kendi toplantılarını düzenli olarak yapmaktalar. Bi tek bu komisyon iki haftada bir toplantı düzenlemeyerek, kural 40, nokta 9 ile öngörülen kuralı çiğnemektedir. Bu komisyon üyeleri, sıralı toplantıların yapılmayışının nedeni olarak, gündeme alınıp görüşülecek konuların olmayışını ileri sürüyorlar.

Kosova Meclisi Başkanı da, İHÖKK gözlemcilerinin değerlendirmelerine göre milletvekilleri tarafından ister gündem sırası ister de başka bir konuda sunulan ani önerileri oylamaya sunmaksızın kabul etmesiyle Çalışma Yönetmenliği'nin 26. Kural, Nokta 2. ile öngörülen süreci çiğnemektedir. Meclise başkanlık yapan kişinin "Meclis içinde sağlana politik ve eylemsel birliğin korunması" gerekçesiyle milletvekillerin tartışmalarına izin vermemesi de, Çalışma Yönetmenliği'nin Kural 18., Nokta 3'e göre öngörülen prosedürü çiğnemektedir. UÇK savaş değerlerinin tanınmasına dair rezolüsyonun AAK Parlamento Grubu tarafından ileri sürülmesinden sonra onun gündeme alınması ve gündem sırasına alınmasına rağmen milletvekillerinin Başbakanı sunduğu raporla ilgili soru sorma fırsatında olmadıkları durum da bunun kapsamındadır.

Genel kurulu toplantılarında yapılan tartışmalardan hareket eden İHÖKK, gündem sırasına alınan noktalarla ilgili parlamento üyelerinin tartışmalar için yeterli hazırlanmadıkları yüzünden, kürsüde yapılan konuşmalar analitik bir değerlendirmeler olacak yerde deyimlerle aşırı bir şekilde yüklü olan ve duygusallığın önplana çıktığı konuşmalar yapmaktadırlar. Değişik yasa tasarılarının oylaması sırasında milletvekillerin yeterince güvenilir olmadığını da İHÖKK farketmiştir.

Parlamento genel kurulu oturumlarında ve komisyonların çalışmalarını sırasında yapılan oylamaların parti veya etnik kökene dayalı olması İHÖKK'ü en çok tedirgin etmektedir.

Anayasal Çerçeve ile öngörüldüğü gibi Kosova Başkanı, en az yılda bir kez olmak üzere Meclis'e hitab ederek Kosova'daki durum hakkında bilgi vermelidir. Bu yapılmadığı için, İHÖKK'nün değerlendirmesine göre Kosova Başkanı Anayasal Çerçeve'yi çiğnemiştir.

Parlamento tarafından kabul edilen yasaların UNMIK idaresi ve özellikle başadaministratörün onları imzalamalarında gecikmeleri yüzünden tedirginliğini ifade eden İHÖKK, böyle bir durumun parlamento çalışmalarının başarı düzeyini azaltması yanı sıra memnuniyetsizliklere de yol açtığına işaret etmektedir.

Yaptığı gözlem ve incelemelerden hareket eden İHÖKK şu sonuçları önmektedir:

- Meclis Başkanı daha yapıcı bir şekilde toplantıları yönetmeli ve toplantıların yönetilmesi prosedürlerine saygı göstermelidir;
- Kural 40, Nokta 3 ile öngörüldüğü şekilde, değişik konuların ve özellikle profesyonellik isteyen meselelerin görüşülmesinde yerli ve yabancı uzman ve uzmansal enstitü temsilcileri, Meclis komisyon çalışmalarına davet edilmeli;
- Komisyon toplantılarının program ve kesin saatleri kamuoyuna bildirilerek konuyla ilgilenenlerin toplantıya katılmaları sağlanmalı. Malzemelerin çeviriler zamanında yapıp anadillerinde milletvekillerine sunulmalıdır ve bunun onların konuların görüşülmesi ve aktif olarak tartışmalara katılmaları sağlanmalı;
- AGİT ve diğer yerli ve uluslar arası örgütler Meclis ve özellikle Komisyon üyeleri için değişik eğitimler tertiplemeli, özellikle kamu çıkarlarına yanıt vermek ve bu konularda tartışmalar körüklenmelidir;
- Meclis üyeleri ve Kosova politik partileri, kararlar alınmadan ve oylama yapılmazdan önce belli konular hakkında vatandaşın tutumunu öğrenip onların vekilliğini yapmaya başlamışlardır ki bu süreç şimdiye kadar başlamış değildir;
- Sırp milletvekilleri Kosova Meclisi milletvekilleri gibi davranmışlardır. Toplantıların terk edilmesi pratiğine son verilip temsil ettikleri halkın çıkarlarını yapıcı bir şekilde ifade etmelidirler. Bununla resmi Belgrat politikaları tarafından kullanıldıkları yönünde şimdiye kadar mevcut olan izlenim de ortadan kalkacaktır;
- Kosova Başkanı, Anayasal Çerçeve ile öngörüldüğü şekilde en kısa bir zaman dilimi içerisinde Kosova'daki genel durum hakkında bir rapor sunmalıdır;

- Kosova administratörü, Meclis tarafından kabul edilen yasaların imzalanmasını hızlandırarak yasal enfastrüktürün tamamlanmasını hızlandırmalıdır.

Kosova Meclisi ve 11 belediye meclislerinin gözetlenmesine ilişkin raporun tamamına şu e-mailden ulaşılabilir: www.cdhrf.org

Prof.Dr. Pajazit Nushi, İHÖKK Başkanı(ortada)
Behxet Shala, İHÖKK'nin yetkili müdürü (solda)
İbrahim Makolli, İHÖKK koordinatörü(sağda)

İnsan Hakları ve Özgürlükleri Koruma Konseyi (İHÖKK) - (KLMND)

İnsan Hakları ve Özgürlükleri Koruma Konseyi, 1989 yılının Aralık ayında Priştine'de kuruldu. Kurulduğu ilk günden itibaren BMÖ Beyannamesinden ve diğer uluslar arası belgelerden kaynaklanan insan hakları ve özgürlüklerinin korunmasını amaçlamaktadır.

İHÖKK, Kosova'da demokratik bir toplumun oluşturulması yönünde insan haklarının tanıtımı ve korunmasına özen göstermektedir.

İHÖKK, insan haklarının tüm çiğnenmesi olaylarını araştırarak iktidarda bulunan herkesin bu tür kötüye kullanma olaylarına son vermelerini ve insan hakları ile ilgili uluslar arası hukuk ve yasaların saygılanmasını istemektedir.

İHÖKK, Uluslar Arası İnsan Hakları Federasyonu (IFHR) üyesi olması yanı sıra Balkans Human Right Network (BHRN) Yönetim Kurulu üyesidir. İHÖKK'nun Kosova genelinde 30 ofisi bulunmaktadır (her belediyede mevcuttur), ve üyeliği Kosova'da yaşayan tüm ulusal mensuplardan oluşmaktadır.

Berberce ilk adımların başlatılması

Belediye Meclislerinin çalışmasının desteklenmesi

İnşaatçı olduğunuz zaman size düşecek olan büyük sorumluluğu hesaba katarak yoğun bir eğitime başlamaktasınız.. Elektrikçi olduğunuz zaman size düşecek olan büyük bir sorumluluğu üzerine alarak yoğun bir eğitime başlamaktasınız. Belediye Meclisi üyesi olarak seçtiğiniz zaman ,kenttaşlarınıza daha iyi bir yaşam sağlamak için stratejik kararlar yapmaya başlıyorsunuz.

Hartmut Pürner, Belediye Meclisi Destek Ekibi, AGİT Demokratikleşme Bölümü

2000 ila 2002. yılları arasında Kosova'da tuhaf bir olağanüstü şey olageldi. Sivil Hizmetlerinde çalışanlara yakın 5200 kişiye AGİT Sivil Yönetimi Enstitüsü tarafından bir eğitim düzenlendi. O zaman seçilmiş olan Belediye Meclisi üyelerinin otomatik olarak ne yapmaları gerektiğini bildikleri farzedilmişti.

Ama Kosova hala, yerel özyönetim sistemi ile ve seçilmiş olan resmi görevliler için öngörülen eğitim sistemleri ile iyi yerleştirilmiş bir demokrasiye sahip değildir.Sık sık Meclis toplantılarının sonuç vermeden uzatılması ve karmakarışık geçmesi görülmüştür.

Geniş uluslararası kuruluşları, STÖ ve hükümet örgütleri tarafından arada sırada yapılan eğitim toplantıları, ki bu toplantılar sistematik ve uzun süreli bir eğitim değildi, Kosova yasal çerçevesi için biçilmişti. Kosova'nın demokratik özyönetim geleneğine sahip olmadığından kaynaklanan daha yüksek bir ihtiyacın olmasına rağmen

Kosova'da böyle bir sistem yoktu.

2002 yılının Kasım ayından başlayarak, Belediye Meclisi Destek ekibi AGİT in Demokratikleşme Bölümüyle birlikte bu ihtiyacı gidermeye başladı. Beş bölümden oluşan "Belediye Meclisi Önlem Paketi'nin " yeni mandatın ilk altı ayı içerisinde rehber olması düşünülmüştü. Kapsanan konular şunlardı: ilk Belediye Meclisi oturumu; Belediye Meclisi üyesi olarak - temel kurallar; etkili bir toplantı nasıl idare edilmeli; muhalefetin rolü; Belediye Meclisinde siyasi partilerin çalışmaları.

AGİT, Kosovalları için eğitimi kendi dillerinde Kosovalı eğitimciler tarafından sağladı. Eğitim doğrudan doğruya Arnavutça, Sırpça ve Türkçe olduğu için daha iyi kabul edildi. Bu kuralın dışında, ABD ile Estonya'dan iki iş arkadaşı 18 AGİT eğitimcisini destekledi. Bu daha fazla diyaloga ve iç etkinlik eğitime izin vererek, siyasi çevrenin etkinliğe izin verdiği siyasi

"Belediyeler siyaseti ciddi bir sorunu oluşturmamalı-Prizren'de BMÖP eğitiminden bir sahne"

çevrede tüm Kosova belediyelerinde çabuk bir yayılmayı sağladı. Bunun bir olumlu yönü olarak "yerel" personel, uluslararası iş arkadaşları gittikten sonra Kosova'da ve Kosova için çalışmaya devam edecek küçük uzmanlar rolüne bürünmüşlerdir.

MASK(BMÖP) programının her bölümü "eğitimi eğit" toplantısıyla başladı. Bu toplantılar

yenilenmiş Danimarka Yüksek Okulunun eski öğretmeni ve şimdi de AGİT'te bulunan Niels Jermiin Nielsen tarafından düzenlendi. Yetki verilen eğitimciler her belediyede toplantılar düzenlemeye devam edeceklerdir.

Haziran ayının başlangıcından beri, otuz belediyede 120 eğitim oturumu düzenlendi. Eğitim toplantılarına toplam olarak

1800 kişi , her toplantıya ortalama olarak 15 Belediye Meclisi üyesi katıldı. Düzenlenen seminerlerde çok defa Kosova siyasi yaşamın bazı temel konuları üzerine canlı tartışmalar yürütüldü - güçlerin ayrılması, kenttaşların katılımı, prosedürleri izlememe, idarede bulunan ve muhalefette olan partiler arasındaki sıkı ilişkiler ve tüm siyasi partilerde iç demokrasinin olmayışı.

Önemli olan BMGM - Belediye Meclisi Önlem Paketi eğitim dersleri Kosova Belediye Meclislerine değişmeleri getirmiştir. Başkanların, başkan yardımcılarının ve komite üyelerinin seçimi 2000 yılına kıyasen daha sakin geçmiştir. Bazı yerlerde meclis toplantılarının yürütülmesi ve disiplin oldukça geliştirildi. Diğer yerlerde oylama daha az karmaşıklarla geçti. Prosedürlere daha yumuşak bir giriş sağlanarak yazmada daha fazla itaatlar gerçekleşti. Strpce/Shterpce'de daha iyi bir diyalogun sağlanması amacıyla Meclis sandalyesi değiştirildi. Belediye Meclisi üyeleri prosedürel düzensizliklere karşı gelerek ilgili kuralları istediler. Meclis üyeleri sık sık davetiyelerin zamanında gelmesini ve gerekli malzemelerin bütünlüklü olarak zamanında sağlanması yönünde ısrar ettiler. Gündem sıralarına daha fazla saygı gösterildi. AGİT, diğer Belediye Meclisi Destek Girişimi üyelerinin desteğiyle, saygın Friedrich Naumann Vakfı ile Haziran'da başlayacak olan ve "Belediye Meclisi Destek Programı" adını taşıyacak olan yeni bir programı başlatacaktır. Bu yönde beraberce ilk adımlar atılmıştır. Yapılması gereken daha çok şeyler vardır.

Siyasal Bilimler Öğrencileri Meclis Çalışmalarını izliyor

Priştine Üniversitesi öğrencilerinin isteği üzere, Meclis Hizmetleri Sekreterliği, AGİT'in Demokratikleşme Bölümüyle işbirliğinde bulunarak, üniversite öğrencilerinin Kosova Meclisi genel kurulu toplantılarına katılmalarını olanaklaştırdı. Siyasal Bilimler ve Kamu Yönetim bölümü öğrencilerinin önemli bir kısmı bu projeden elde edilen kazançların görülebilir olduğunu belirtmektedirler.

Şadri Abazi, Siyasal Bilimler Fakültesi ikinci sınıf öğrencisi/ Kamu Yönetimi.

Kosova'da yerel enstitülerin gelişme ve konsolide edilmesi sürecinin desteklenmesi ve sağlam bir temele oturtulmasına ihtiyaç vardır. Profesyonel ve pratik gelişme ilkelerine dayalı politik, hukuk ve ekonomik yönden istikrarlı bir sistemin oluşturulması, bu sürecin ileriye doğru götürülmesinin bir örneğidir. Dr. Martin Luther'in (1483-1546) dediği gibi, "bir ülkenin ve onun insanlarının refah içinde yaşamaları ne onların zenginlikleri, ne kentlerinin dayanıklılığı ve ne de güzelliğine bağlı değildir; ülkenin değeri genelde eğitim görmüş, bilgili ve yüksek morallere sahip olan kişilerin sayısına bağlıdır." (Kaynak: Dillenberger, John. Martin Luther: Yazılarında seçmeler. Garden City: Doubleday, 1961)

Bu proje Nisan 2003'te başlatıldı, ve her hafta 20 öğrencinin Meclis çalışmalarına katılması ve daha yakından izlemesine izin vermektedir. Siyasal Bilim-

ler ve Kamu Yönetimi bölümü öğrencilerinin büyük bir sayısı projeden yararlanmaktadır. Meclis Genel Kurulu oturumunun başlamasında bir saat önce öğrencilere Meclisin çalışması ve gündem sırası hakkında bilgi verilmektedir. Bilgiler, Plenier ve Prosedürel Bölümü Şefi Sayın Sali Rexhepi, ve Medya Bölümü Şefi Sayın Sherif Konjufca tarafından sunulmaktadır.

Böylece onlar pratik dersler yoluyla - Demokrasi ve

Parlamentar Sistemler Modelleri, Kamu Yönetim Giriş, Komparatif Siyasete Giriş, Siyasi Bilimlere Giriş gibi tüm teoretik derslerini geliştirmeleri için kaçınılmaz bir fırsata sahip olacaklardır.

"Teori ve pratik arasındaki fark nedir! Onlardan kaçışları daha iyi kavrayabilir ancak onları günlük yaşamda zor uygulayabilir ya da yaşamda kullanmayı bilmeyen sayısı ne kadardır" diyor ünlü İtalyan feylozofu Francesco Guic-

ciardini, Ortak girişimin hedefi de buydu - Çalışmaların yaşamda gerçekleştirilmesini bilen eğitim görmüş daha fazla kişilere sahip olmak. Priştine Üniversitesi öğrencileri şimdi Meclisin genel kurulu toplantılarına katılıp Meclisin resmi görevlilerinden değerli ve pratik bilgiler elde edebilirler. Bu pratik, teknik eğitim, değerli ve demokratik süreçlerin daha da ilerletilmesi yolunda somut bir adımı oluşturacaktır.

Amaç Bildirisi

Kosova Meclisi'ni desteklemeyi amaçlayan demokratikleştirme programlarının koordinatörü olan Meclis Destek Girişimi (MDG), Kosova Meclisi'ni, mümkün olan en kısa zamanda, hukukun üstünlüğü ilkesine bağlı, tüm topluluk ve vatandaşların eşitliğine saygılı, istikrarlı, işlevsel ve üretken bir yasama organı haline gelebilmesi için, beceril geliştirme yoluyla destekleyerek güçlendirmek ve profesyonelleştirmek için caba göstermektedir.

MDG üyeleri, bu amaç doğrultusunda, kaynakları ortak bir hazinede bir araya getirmek için çalışacaklardır. MDG'nin cabaları, demokratik yöntem kurallarının bilgisine dayalı ve bu kurallara saygılı bir demokratik siyasi kültür, saydamlık ve kamuya karşı sorumluluk, bir yasama gündeminin geliştirilmesi ve uygulanması, Yürütme'nin denetimi ve Meclis'in çok-dilliliğine saygı gibi konulara odaklanacaktır.

Asagıda adları yazılı kuruluşların koordinatörü olarak MDG, konferanslar ve eğitim amaçlı seminerler düzenleyerek, Komiteler ile eğitim programları düzenleyerek, yasama sürecine ilişkin teknik danışmanlık hizmeti sunarak, Başkanlık Divanı, Komite Başkanları ve Meclis üyelerine tavsiyelerde bulunarak, çeşitli ülkeler ve onların meclislerine mesleki ziyaretler düzenleyerek, yasama personeli ve Meclis'in tercüman kadrosu için eğitim programları düzenleyerek altyapı desteği sunmaktadır. Danışman ve müşavirlerin Meclis ve komitelere yönelik çalışmalarını da MDG-koordinasyonunun bir parçasıdır.

MDG'nde rol alan kuruluşlar:

Friedrich Ebert Vakfı (FEV), Friedrich Naumann Vakfı (FNV), Konrad Adenauer Vakfı, Doğu -Batı Parlamento Pratiği Projesi (Danimarka), Avrupa Yeniden Yapılanma Ajansı (EAR), ABD Uluslararası Kalkınma Ajansı (USAID) Ulusal Demokrasi Enstitüsü işbirliğiyle (NDI), Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ile Parlamentolar-arası Birlik (IPU), AĞİT Demokratikleştirme Bölümü, Başbakanlık'ın etkin desteğiyle birlikte Meclis Sekreterliği, UNMIK'in IV kolu (AB) Avusturya, Belçika, Almanya, İtalya, Danimarka, İsviçre, Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri'nin Priştine'deki temsilcilikleri.

AS
Newsletter

Belgrad caddesi 32, 38000 Priştine
Tel. (+381-38) 500 162, Fax: (+381-38) 500 188
irtibat adresi: franklin.de-vrieze@omik.org

Bültene katkıda bulunan kişiler tarafından ifade edilen görüşler kişilerin kendilerine aittir ve doğrudan Meclis, AĞİT Kosova Misyonu veya MDG partner kuruluşlarının görüşlerini temsil etmez.